IEHOVA VINDEX,
ſiue

DE REBVS GALLICIS:

NARRATIO PRIMA.

Iacobo Franco diſſerente.





Pſal. CXVIII.
A DOMINO factum eſt iſtud: & eſt mirabile in Oculis noſtris.

Vox Iubili & ſalutis in tabernaculis Iuſtorũ:
Dextera DOMINI res præclaras egit:
Dextera DOMINI ſuperior fuit:
Dextera DOMINI res præclaras egit.

BREMÆ,
In Typographia Bernhardi Petri,
ANNO M.D.XC.



IEHOVA VINDEX SIVE

DE REBVS GALLICIS NARRATIO PRIMA.



GALLIA hodie omnis duas in partes scissa est. Vna, eorum qui leges, quibus Francorum Regnum constitutum, supra Christiana Regna omnia, adoleuit olim atq; floruit, sacrosanctas esse volunt. Altera eorum, qui res nouas quæritant, hominum egentium & facinorosorum: quorundam etiam cæca superstitione furentium. Illis Rex caput: Caput iustum & legitimum: His familia Guisium: insertum caput, & monstrosum, dignum suo corpore. Gallia in partes diuisa.

Sed illi qui Regis legumq; auctoritatem inviolatam volunt, in duas & ipsi partes diuisi sunt: Eorum, qui DEO magis obediendum, quàm hominibus censent: à DEO, & saluo DEI iure, Regi præstanda officia seruitiaque omnia. Horum caput & Dux Henricus Rex Nauarræ; primus Regij Francorum sanguinis Princeps: & hodie Regni successioni proximus. Hugonotos hos vocant. Alij à Rege legitimo, toti pendent, quicunq; tandem ille sit, futurusve sit. Politici hi, & Regij vocantur. Guisiani, à coniuratione olim ad Euangelij veritatẽ, id est, Christum orbe Christiano tollendum inita, Coniurati dicuntur. Hugonoti. Politici. Cõiurati.

Sed de Guiſianis, rem vt altius latiuſq; repetam, res ipſa poſtulat: & video obſcuriorem eſſe his locis eorum originem: & ingenium eorum pleroſq; aut ignorare, aut diſſimulare.

Guiſiorũ. ort'& incremen-ta.

Guiſia familia, Franciſco primo imperante, primum è Lotharingia, in Gallium pedem intulit, egens. Creuit, ſolita Regum, populique Gallici in exteros benignitate, ad opes amplas: quas deinde, malis artibus & flagitio immenſum auxère. Vaſtus animus, (quod de Catilina proditur,) immoderata, incredibilia, nimis alta cupiebat. Regna, prouincias, quibuſcum fuerunt aliquando affinitate coniuncti, tanquam ſibi debita, inflatus vanà atq; improba ſpe animus appetebat. Sic Hieroſolymitanum, ſic Siculum, ſic Neapolitanum, palàm titulis ſuis adſcribunt. Sic Danicum ſibi deberi: iniuſte & per vim ab alijs occupari, haud obſcurè fremunt. Sic Gallicum, quod gens Capetia, annos ampliùs ſexcentos, iuſto clementiq; imperio tenet, Caroli Magni poſteris reſtituendum, olim etiam libris editis & confictis generis ſui deſcriptionibus, imprudenter contendunt.

Franciſc' Guiſius Cladij.F.

Franciſcus Guiſius, imperante Henrico II. expeditionem Italicam auidè petijt, ſuſcepitq;: Regnum Neapolitanum palam Regi Henrico, re autem vera ſibi petens. Inde nuptias Scotiæ Reginæ, quæ erat ei ex ſorore neptis, cum Franciſco Franciæ Delphino conciliauit: vt ea ratione, & auctoritatem in Regno ſuam firmaret, & ſibi ſuiſue, comparata auctoritate, viam

ad

ad Regnum inuadendum faceret. Deus iam tum, præcipuos Regij ſanguines Principes, Regni proceres non paucos, è Nobilitate & plebe quam plurimos, ad veritat s Euangelicæ cognitionem vocauerat. Cardinalis, Guiſij illius frater, homo varius & ſubdolus, cum creſcere medios per ignes, Euangelicorum numerum cerneret, inſinuare ſe aliquando, animis eorũ, ficta pietate, ſtuduit: Sperans facilè per tantam multitudinem, moueri aliquid in Gallia poſſe. Sed cum illos à rebus nouis alienos, pietati deditos, Principibus ſuis, quorum nonnulli pietatem haud fictè ſequebantur, addictos, cerneret, aliud ſibi capiundum conſilium cenſuit. Dignum videbatur poſteris Caroli Magni, qui Princeps abominationem in templum DEI induxiſſet, abominationem eandem tueri: Eius prætextu, Principum Regij ſanguinis, non auctoritatem modo labefactari, ſed vitam etiam, in periculum vocari poſſe: Regnum proceribus & Nobilitate & ciuibus bonis diſpoliari: Regis Auguſtam Maieſtatem infringi; & illum obedientiæ zelum, quo fuit hactenus plebs nobilitasq; Gallica, illuſtris, extingui. Ita Regni veluti vacuam & deſtitutam poſſeſſionem inuadi. Hoc animo excitata in Galliâ ciuilia bella, & Principes ſanguinis aliquot, & è Nobilitate proceribuſq; plurimos è plebe innumeros viros bonos forteſq; hauſerunt. Vbi bellicæ rationes parùm ſuccedebant, Pacis nomen inductum, ſub quo cædes horrendæ, crudeliter atq; perfidioſè patratæ.

Cardinalis Guiſius.

Caroli M. poſteri.

Ciuilium bellorum cauſa.

Henricus Guisius Fräcisci f. Liga.

Sed Ftanciscus, de quo dixi, Guisius, Carolo nono imperante, apud Aurelianum ict9, iacta vidit spei suæ fundamenta. Successit vanitati eius atq; audaciæ, non autem bellicæ virtuti, Henricus filius. Cuius egregia indoles, Magistro Cardinale patruo creuit. Sub hoc, Coniurationis (quam Ligam vocant) iacta dudum semina, in lucem prodierunt. Ea inter Pontificem, Hispanum, Italiæ proceres, Lotharingos (in quibus Guisij) Sabaudum, aliosq; Principes magnos, quos hîc reticeo, ad veritatis lucem extinguendam, atq; Imperia legitima subuertenda inita primùm est. Hispano debellanda Anglia: Guisio Gallia committitur: Sabaudo Geneua & Heluetij cõmendantur: alijs aliæ, veluti prouinciæ, assignatæ.

Sed Guisio, Regnum Galliæ, quàm Religio magis cordi esse. Deberi hoc familiæ suæ, iamdudum palàm prædicabat: facili & annuente Pontifice, qui à Caroli Magni posteris scilicet, dignitatis suæ restitutionem atq; amplificationem speraret. Dicam obiter. Religioni atq; pietati, (vt illa sæcula ferebant) præ cęteris addicta ex animo semper fuit Capetia gens, sed Pontificum dominationi infesta.

Igitur ille impatiens moræ, atq; regnandi incredibili cupiditate ardens, dum se Hispanus in Angliam præparat, erumpit Anno 158 5.

Hui9 postremi belli occasio.

Alensonio mortuo, Rex Nauarræ Henricus, successioni Regni proximus & iure ipso & iudicijs omnium notabatur. Huius insignes maturasq; virtutes Guisius oderat metuebatq;. Accedebat

cedebat Hiſpanus inſtigator,qui ne Belgio animum Galli ſeriò adijcerent,valde verebatur: & Nauarrenum, cui Regna aliquot detinet iniuſtè, quàm minimum eſſe cupiebat. Itaq; implicare Galliam bello inexplicabili, & eo Nauarrenum obruere cupiebat. Poſt multa Regna, varijs artibus, iure iniuriâ, occupata, cætera quę rapere ijſdem artibus non poteſt, ea, ne ad Monarchiam Orbis properantem fortè morentur, turbare atq; ciuilibus diſſenſionibus euertere, propoſitum illi. Itaq; Guiſium ſatis ſuopte ingenio furentem magis magiſque accendit: pecunias ſumptui pollicetur, numerat.

Hiſpani animus.

Iam titulus bello quæritur. Regnum Gallicum palàm petere, etiam ipſi, quamuis Carori Magni nepoti, videbatur durum nimis. Nec tuliſſent ingenia Gallica. Religionis ſpecie imponendum erat vulgo. Hîc Pontifex operam ſuam cõmodat In Regem Nauarræ tanquam hæreticum, fulmen ſuum diraſq; contorquet: vano ictu, & in auctoris caput redituro. Tonãt in templis, & cœlum terræ miſcent Concionatores: Natio hominum inquies, & turbandis imperijs nata. Dominationẽ ipſi ſibi quærunt: quam, ſtantibus legimis Imperijs, obtinere nõ poſſunt. Itaq; mouent ſemper aliquid, miſcentque: vt turbidis rebus publicis, res ipſi ſuas ſenſim promoueant. Horum ſe animis inſinuauerat Guiſius: & per hos plebeculæ, mulierculatumq; animos, & ſuperſtitioſas mentes ſibi in omne ſcelus deuinxerat. Hi Nauarrenum inſectantur clamoſè, Guiſij pietatem, fortitudinem,

Belli titulus Religio.

Rex Nauarræ excommunicatur à Papa.

Concionatores.

& dignam Imperio formam extollunt publicè, Regem ipsum perstringunt obliquè: tanquam ignauum, dissimulatorem, superstitionibus deditum differunt.

Itaque scelestis armis Religio obtenditur: Guisius se persecutorem, Religionis non Catholicæ profitetur. Cardinalis Borbonius, velut sequentis fabulæ Prologus, in Scenam producitur. Eius & Principum Catholicorum nomine scriptum publicatur: quo successioni Regni tempestiuè prospiciendum monent, ne ad hæreticum (ita Nauarrenùm vocant) deuoluatur: Addunt speciosa quædam & grata in vulgus, de Nobilitatis dignitate conseruanda, de plebe, quæ nimijs exactionibus premeretur subleuanda. His titulis, arma capiunt, duce, vti ferebant; Cardinale Borbonio, quem hominem Septuagenarium, Regi qui annum ætatis quadragesimum nondum attigerat, successorem designabant. Adeo cupidi Imperij mortales sunt, vt id vel vltima senectus etiam cum suorum iniuria, auidè petat.

Regis Nauarræ insignis moderatio.

Hic verò memorabilis est Regis Nauarræ prudentia, pietas, animi magnitudo. Nam, quòd de successione Regni postularent: etsi nouum esset, viuo Rege & valente, de successore quærere: etsi in Gallia ita constitutæ leges essent, vt certus indubitatusq; successor, superstite stirpe Regia, semper esset: posse tamen ista, si dubia essent, Ordinum liberis sententijs permitti: & eorundem auctoritate Nobilitati, suam dignitatem, plebi, suam libertatem, si imminu-

minutæ essent, restitui. Causam Religionis ad Concilium pertinere: cui se ipse submittat. Non armis aut vlla vi, veritatem intrudi; sed rationibus atque argumentis veluti instillari. Sed si Guisio, qui auctor horum motuum esset arma tantopere placerent: non ideo turbandem Galliam, nec tantum Christiani fundendum sanguinis septimum Francorũ Regij sanguini Principem, cùm ipso, qui ne cum minimo quidem Regio Principe vllo modo conferendus esset, decertaturum tamen: & quoniam peti se ab ipso videat, corpore suo certamen cum ipso diremturum. Sed illis legitimæ rationes non placebant: Vi eò perueniendum erat, quò eis nullus iure patebat aditus. Et vitam suam, Regno seruandam Guisius satis delicatulè iudicabat.

Rex Nauarræ Guisio certamen offert.

Guisius vitæ quàm existimationi suæ cõsulendũ putat.

Arma itaque in ipsum Regem expediunt. Cùm precipitanter egisse animaduerterẽt; nec, saluo rege Nauarræ, in ipsum Regem tentari quicquam posse, quod ex ipsorum vsu esset: Regi, nescio quibus artibus, reconciliantur. Eius auctoritate, atque opibus subuerti, paucis mensibus Regem Nauarræ posse. Eo perdito, nihil obstare quo min⁹ de ipso Rege statuerent.

Bellũ Guisij in Regẽ.

Pax.

Igitur arma in Nauarrenum mouentur. Mittuntur in eum exercitus Regij septem: qui diuersis locis imparatum aggrederentur: & auxilijs pænè omnibus destitutum, opprimerent. Præerat præcipuæ copiarum parti Mæni⁹, Guisij frater: qui trimestri deleturum se Nauarrenum, & omnes tota Gallia Hugonotos profli-

Bellum in Nauarrenũ vertitur.

Nauarreno Ds⁹ adest.

gaturum, iactitabat. Solus Nauarrenus, pænè triennium, tot hostium tantas vires sustinet. Nullus ei Anglus, nullus Heluetius, null9 Germanus in auxilijs: Galli pauci aderant. Sed erat cum ipso DEVS: quia & ipse, cum DEO. Illi pugnant, oppugnant: nihil expugnant.

Nauarrenus, cui insignis pietas, admirabilem prudentiam & inuictũ animi robur pepererat, vrbes capit non paucas: hostem profligat, non semel. Ita illi, tantis viribus, nihil agunt: hic, nullis viribus, multa magnaq; peragit. A DEO hoc certè: qui, vt semel ex nihilo creauit cuncta: ita & cottidiè ex nihilo admiranda in oculis nostris perficit. Iam quadriennium Nauarrenus, grauissimum onus ceruicibus sustinet, nec succumbit: imò nec fatigatur. Iam quadriennium, bellum impar excipit, nec vincitur: imò vincit. Dicam quod res est. Centies cum hoste ipse congressus est: nunquam victus, semper victor. Centies cum hoste manum ipse cõseruit: hostes quam plurimos vulneribus afflixit, manu cepit, morti dedit: Ipsi adhuc intactum vulneribus corpus. Gaude, Henrice Rex Nauarræ: sub vmbra Omnipotentis habitas. Nolim præterire, quod Rex ipse in eo scripto profitetur, quo Mænium, rebellem & læsæ Maiestatis reum, publicè declarat, quodque mihi compertum aliunde satis est: Guisium, atque ipsum adeò Hispanũ de fœdere cum Rege Nauarræ tractationem instituere voluisse: conditiones amplas atque magnificas proposuisse:

Nauarreni Pietas, Prudentia, Fortitudo incomparabilis.

Omni-

Omnibusque modis eius amicitiam expetiſſe. Sed illi nulla cum impijs amicitia, nullum fœdus. non, ſi mótes dent aureos, & Regna mundi oſtentent.

Tandem, poſt multorum varios labores, magnis ſumptibus, tanquam ingenti machina, educitur in Galliam è Germania numeroſus exercitus: qui Nauarrenum, Regijs exercitibus preſſum, & diu laborantem liberaret. Hic, dum cum hoſte Nauarrenus certat, & expedire ſe impeditus conatur: dum ad Coutraſium cum Ioieuſio pugnat: (vnde memorabilis illa atque vnica Euangelicorum, à tot ſeculis, inter tot nationes Euangelicas, victoria) Hic, inquam, exercitus miſerè dilapſus, ruinâ ſuâ, magnum malum rebus Gallicis dedit. Exercitus Germanic. in Galliam anno 1578.

Guiſio, ne quid apertè in Regem moueret, vnus Nauarrenus hactenus obſtat: Vnus tot annos Regem, Nauarrenus ſaluus, ſeruat. Iam deſperatas, illo caſu, res Nauarrenas Guiſius putat. Falſus: Non enim Nauarreno in equitibus & curribus, ſed in Deo, ſpes: & ex ea, certa ſalus. Iam & Hiſpani in Angliam apparatus, de quo ſupra dixi, expeditioni paratus videbatur. Itaq; duplici fiducia, ingens facinus, nec auditum in Gallijs vnquam, aggreditur Guiſius. Regẽ capere, & cuſtodiæ monachali mandare, aut vita priuare, parat: inde ſibi Regnum aſſerere. Multa ad hoc illi tota Gallia, iam dudum callidè comparata. Iam armatos Lutetiam clàm inducit: Plebem, quam Concionatorum operà habebat in manu, ad ſeditionem ſuſcitat. Guiſij audax conſilium in Regem. Facinus.

Guisi⁹ Regem agit. ſcitat. Rex, periculum videt: nec mederi poteſt: igitur Lutetiæ confeſtim excedit. Guiſius fidem Pariſienſium ſatis expertus: etſi elapſum ſibi Regem dolebat: Regiè loqui, ſcribere: magiſtratus viros bonos & Regi fidos, abrogare: factioſos ſupponere: loca vrbis munita præſidiis ſuis firmare: pecunias Regias pro arbitrio tractare: Omnia denique pro Rege agere. Cogitare nihilominus qua ratione Regem comprehenderet.

Regi recōciliatur. Ordines indicti. Excuſat ſe apud Regem, ſed ita, vt, non ſubditum, cum Rege, ſed Regem cum ſubdito, etiam abiectiſſimo loqui diceres. Res tandem componitur. Dies locuſq; dicitur, quo regni ordines conueniant. Ibi, Regis Ordinumque ſententia Nauarrenum ſucceſſione regni indignum iudicatum iri, Guiſius non dubitat. Ex eo, futurum in poteſtate ſua Regem Regnumque.

Parantur ad conuentum Ordinum, omnia. Guiſius ſuos, per prouincias dimittit, qui precio, precibus, minis, vel qua alia ratione Giuium, Nobiliumque libertatem corrumperent, vt ſcilicet, homines ſuarum partium, cum mandatis, quæ præſcribebat ipſe, ad conuentum mitterentur.

Sabaudus. Dum rebus ſuis in Gallia Guiſius intentus eſt, Sabaudus qui & ſibi ſpolium è iacente Gallia petit, Saluſenſem Marchionatum occupat. Infœlix puer. Sed eum caſtigandum Bernatibus relinquo.

Claſsis Hiſpanica. Iob. 4. Interim, cum claſſe Hiſpanica DEVS è cœlo pugnat. Afflatu DEI perierunt, & à vento iræ eius abſumpti ſunt. Non

Non terretur Classis Hispanicæ infelici successu Guisius. Trahebat eum ad pœnam DEVS. Conueniunt Blæsis Ordines: Ordines Guisij veneno tincti. Ad Guisij nutum omnia componuntur. Iam summæ Regni dignitates, ei fratribusq. decernuntur. Iam Regni ipsius administratio omnis,&tantum non Regium nomen tribuitur. Guisianum tum vocari, aut Coniuratum, laudi: Regium dici, probro palàm habebatur. Nescio,an hæc Regi suspecta: debuerunt certè. Socios Regni pati. Regibus insolens. Monetur interim vndiq; Rex: caueat sibi: constituisse Guisium manus ei inferre, & Lutetiam vi rapere Rex ipse publico scripto testatur, Aumalium Guisij patruelem, & Mænium eiusdem Guisij fratrem (ij Blesis aberant) certos ad se homines misisse, qui vehementer monerant, sibi prospiceret: ni properet, breue ei salutis tempus concessum. Monetur & ipse Guisius, non esse quod nimium Regi fidat. Excidit Guisio vox: vox audax: Non audet, inquit. Rarò diuturna est serui potentia, quæ ipsi domino terribilis est. Rex igitur, & audacia Guisij commotus,& periculo suo territus, vocatum ad se XIII. Decembris, veteris stili, quæ erat olim dies Veneris, pugionibus confodi, & Regni turbatorem, ad Regnum manifestò adspirantem, in Regis vitam manifestò conspirantem iussit. Eadem hora capti, Cardinalis frater, Inuillæus filius, Elbufi⁹ patruelis: alijq; factionis eiusdem. Cardinalis, postero die, quôd audacissimi hominis, tanquam feræ bestię diuturnior

Ordinum conuentus.

Guisi⁹ iussu Regis necatur.

Et post eū Cardinalis.

Iud. 5. nior custodia, periculosior esse videbatur, confossus est iussu Regis. Sic pereant omnes inimici tui, Domine: qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

Prou. 16. Indignatio Regis, inquit sapiens, nuncius mortis: & vir sapiens, placabit eam. Sed Regi de Guisio aliter supplicium sumere, intutum fuit: Ad aulam enim ipsam, Guisiana factio, tanquam gangræna peruenerat. Captiuos, publico supplicio seruandos putauit: vt ordinariâ iuris viâ, & publica eorum confessione, illa extraordinariâ in Guisium animaduersio, necessaria fuisse probaretur. Incidunt sæpè morbi, in quibus si methodicorum rationem teneas, eadem ratione ægrotum perimas. Ipse sibi æger quandoq; non expectato medico, venam aperit: Et subita nouaq; mala, subita nouaque remedia poscunt. Curtius. Parmenionem Regnum affectantem, per insidias tollendum è medio Alexander M. curauit. Vulgo ille militum erat acceptus, in potestate habebat exercitum. Animaduertere in eum apertè non poterat, nisi cum aperto rerum suarum periculo. Angliæ Rex, Frossard. ni fallor, Richardus, patruum suum, Clocestrię Ducem, res nouas molientem, & populum cōcitantem, clàm, per speciem venationis ex Anglia abductum, strangulari iussit. Ille summo Duci, cuius fideli feliciq; opera vsus erat sæpissime: Hic, patruo Regioq; sanguini non pepercit. Quid Regem, cùm ipsius vita, Regniq; salus, in præsentissimum periculum vocaretur, parcere Guisio voluisses? Homini, nulla re, p̄terquam insana dominandi cupidine, insigni.

Guiſiorum cadauera, Rege mandante, Carnifex capitibus minuit: inde exuſſit: cineres in aërem Ligerimq; ſparſit. Ecce qui in viros fortes, ſicarios immittere; qui innocentes capite priuare; qui ſacros ignes, in pia capita accendere, qui ſuſpendere, qui mergere Sanctorum corpora ridens ſolebat: Is confoſſus iacuit: ei⁹ caput impium iuſta carnificis manus abſtulit; eius truncũ cadauer vltor ignis conſumpſit; Cineres, partim venti tulerunt, partim aquæ hauſerunt. Iam Vltorem non imminere impijs Deum dicito.

Quatriduo poſt ſublatum Guiſium, Rex Nauarræ Niortium, primarium in Pictonibus oppidum, commodiſſimo loco ſitum, rebus ad bellum victumq; neceſſariijs inſtructiſſimum, vno ſolo è ſuis deſiderato, capit. Eo capto, alia non pauca, deditionem fecêre. Ad maiora, magno impetu properanti, DEVS manum iniecit. Ex continuis grauiſſimisque laboribus, quos vix quiſquam alius ferat, in grauiſſimam pleuritidem incidit. Ea nobis optimum Regem; prudentiſſimum Ducem, fortiſſimum Militem, pænè rapuit. Vidiſſes tum in eo, quod viderunt multi: incredibilem in re bellica conſtituenda Prudentiam: (nam in propinquo erat hoſtis, numero militum longè ſuperior) Conſtantiam in morbo admirabilem: pietatem & fiduciam in DEVM, qualem hęc ætas non fert. Deſperantibus de eius ſalute omnibus, ipſe, in DEVM ſperabat: cuius ſingillatim enarrabat, decantabat benefacta. Serua hunc nobis porrò,

Rex Nauarræ Niortium capit.

Eius morbus grauis.

DEVS,

Devs, Principem: quem tum reddidisti Ecclesiæ tuæ, non frustrà: Serua, quàm diutissimè. Vide, mi Devs, quò humanæ mentis prorumpat curiositas. Hunc si nobis rapis, quis Gregem tuum ducet? Scio: ex lapidibus, vt filios Abrahæ, ita populo tuo Duces suscitare potens es. Certè, si ex his quos nouimus; verè ex lapidibus. Magnos, fortesq; viros video, si solos video: Si ad hunc comparo, Vmbræ sunt. Nemo, cuius ceruix sustinendo tanto oneri sufficiat, quantum hic, inspectante orbe Christiano, sustulit. Sed tibi Devs, gregis tui, ęterna cura: Ego homo, ad humana descendo.

Coniuratorum furor. Peruulgata Guisiorum, Ducis & Cardinalis, morte, Coniurati in furorem aguntur. Eorum erat in plerisq; Gallię vrbibus ingens multitudo, ad quoduis parata scelus, seu ingenio suo, seu inopia, seu metu pœnarum, siue etiam superstitione, quæ, vbi cæca hominis mentem inuasit, horrendos edit partus. Aurelianenses inprimis & Parisienses, olim cædium in Euangelicos antesignani: Picardi etiam nonnulli, apertam defectionem moliuntur. Regios omnes, id est, viros bonos & moderatos, aut trucidant, aut carceribus mandant. Sed Lutetiam Mænius confestim aduolat: Aumalius Picardiæ vrbes, quæ à Rege defecerant, Ambianum & Abbatis villam occupat. Aumalij frater, quem Equitem Aumalium vocant, Aurelianum, Blæsis, nescio qua arte saluus peruenit. Hi duces hodiè Coniurationis, & defectionis habentur. Męnium, mortuo fratre, spes Regni,

quæ

quæ nihil vnquam suadet moderati, incitat: habebatur antea minus ferox. Aumalium eadem cupiditas, & nonnulla fortassis spes tenet. Equiti, sua etiam somnia, calcar addunt. Sed hi suos quisq; ad flagitiosissimum quodq; facinus impellere, vt scelerum conscientia & veniæ desperatione fidos habeant. Hinc in Regiam Maiestatem Parisiensiũ incredibilis furor. Regias ædes diripiunt: insignia lacerant, conculcantq;: effigies conspuunt, & discerpunt: tanquam animalia fera in ipsa inanima sæuiunt. Ipse Regius Senatus, Parlamentum vocant, ignominiose & inaudito scelere, ab infimæ & pudendæ sortis hominibus fœdis carceribus inclusus. Regi, ne verbo quidem sua dignitas seruatur: publicis etiam scriptis, Henricum Valesium vocant, olim Regem. Accedit Concionatorum, qui iam pæne vbique, discordiarum & seditionum tubæ sunt, effera rabies. Populum satis per se furentem, clamoribus & eiulatu concitant. Guisium, Galliæ liberatorem, Parisiensium seruatorem, Catholicæ Religionis vindicem vocitant: Regem: Tyrannum, Herodem, perfidum, carnificem, atheum clamitant. Et huius odio, in Regis Nauarræ verissimas laudes, imprudentes exspatiantur: Magni, & Regij animi Principem, Religionis suæ constantissimum obseruatorem, fama, fideque integra, clementiâ in deuictos hostes, etiam hostibus admirandâ prędicandâq;. Sed Sorbonicum Theologorum Collegium, ex D. Pauli doctrinâ, populum fide Regi debita liberum &

Sacramento solutum pronunciant: licere populo, contra Regem suum, pecunias colligere, coniurare, arma ferre, pugnare.

Hæc tibi merces, Henrice Rex, ab ijs rependitur, pro quorum otioso ventre, tu olim tot labores suscepisti, toties pugnasti, toties vicisti: pro quorum Tyrannide patrios campos, ciuium tuorum sanguine imbuisti: pro quorum salute, tuam Regniq; tui salutem neglexisti. Etiam Romam mittis, & benefacti veniam a Papa petis? Non agnoscis consilia illa omnia, quibus pænè regno vitâq; spoliatus es, Romæ fabricata? è cerebro & diuina mente beatissimi Patris profecta? Malefactorum, à Deo veniam exora. Benefactis, & huic quidem tanto, tam raro in patriam tuam beneficio, sua laus æternùm maneat. Cardinalem, tibi Regnoq; imminentem, sustulisti. Bonum factum: & voce scriptisque bonorum omnium celebrandum. Ob hoc tibi Gallia tua omnis, flexis genubus gratias agit: laudesq; cantat. Sed Cardinalem: An non subditum tibi? An nō tuis tuorumq; beneficijs, non suis suorumve meritis magnum? An non in te, Regem suum conspirantem? An non præsentem Regno tuo pestem immittentem? Quę hîc Pontificis notio? Apage mihi istos homines, qui Religionis specie, solutos se legibus humanis, & à Magistratu liberos iudicant. Apage mihi Religionem istam, si modò illa Religio est, quæ societatis humanæ diuinum vinculum soluit. Auctoritas potestasq; tua à Deo, quam nemo homo, nisi magno cum suo malo, vnq̃

solu-

ſoluit: Sed tu, Rex, caue, ne Bonum factum purumq;, factis iſtis commacules: Caue, ne te Romano rurſus luto immergas: tenax eſt, & vix vnquam ex eo emerges.

Inter tantas has turbas, vt in hominum magna turba quis, etiam alias inſignis, fortè elabitur, ita veluti elapſa eſt Regia mater Catharina: de qua ſilere malo, quàm pauca dicere. Mors Reginæ Matris.

Sed poſtquam videt Rex, Coniurationis reliquias etiamnúm caudam mouere: ne forte ſubditis ſuis exteriſue hæreret hac in re ſcrupulus aliquis: Mænium, Aumalium, eiuſque fratrem Equitem, publico ſcripto, dignitatibus atque honoribus omnibus priuat: Inſidos, rebelles, & Maieſtatis conuictos declarat: Eos eorumq; poſteros, quiqui illi ſint, qui aut conſilio aut opera, aut re aliqua, opē illis ferent, eodem loco habet. Ab his illiſq; graues ſe pœnas expetiturum profitetur. Idem in vrbes, Lutetiam, Aurelianū, Ambianū, ſimileſq; alias conſtituit. Rex Cõiuratos eorumq; fautores hoſtes proſcribit.

Sed Partium vires, intra extraq; Regnum, quæ quantæq; ſint, breuiter videamus.

Coniurati, vrbes Regni aliquot ampliſſimas tenent: in ijs peſſimum quemq; & viliſſimum: quo quis honeſtior, eò ab illorum cōſilijs actionibuſq; alienior. E Nobilitate pænè nullus in partibus eſt: niſi qui olim Guiſiæ familiæ addictus, eandem nunc cum ipſis fortunam experiri cogitur: aut qui facinoribus coopertus, vel alieno ære obrutus, in ſanis partibus, partes nullas inuenit. Auri argentique vim, ex conflatis ſanctorum, quas vocant, reliquijs, confe- Partium vires.

cerunt, ab opulentioribus, quos vrbibus clausos tenent; magnam pecuniæ summam exegerunt promiscuè. Sed destituta Nobilitate plebs, seditionibus assueta, insueta Bello, turbam potius, turbandis rebus aptam, quàm exercitum, hosti profligando commodum, conficiet. Ipsa suopte ingenio varia & mobilis, leui momento, partes mutabit, & duces suos, qua leuitate secuta est, eâdem deseret. Quidam etiam pœnitentiâ ducti, postquam abierit ille furor, & Regij nominis Reuerentia redierit, Ducum suorum sanguine defectionis maculam conabuntur eluere. Illa autem conflata pecunia effluet citò: præsertim, cùm in eam quàm plurimi inuolent: & de ea partem sibi quisq;, tanquam de præda, poscat. Exactiones, si repetantur, plebem commouebunt. Nulla enim inter eos Regis certi, nulla Magistratus legitimi reuerentia. Nullum in vulgo consilium, nulla ratio. Omnes sibi Reges, omnes Duces sunt.

Vrbes sanguine piorũ infectæ in Coniuratis sunt.

Sed hîc nota mihi, Christiane, & vide, Vrbes, quæ Anno 1572. tot innocentum Christianorum sanguinem crudelissimè fuderunt, eas omnes, quamuis ab inuicem longe dissitas veluti conspiratione quadam, & signo dato, in Regem suum furentes, Quid hîc aliud quàm iustum Dei iudiciũ exspectas? Exspecta, Christiane, & spectabis Namque tu DEVS, Vltorum DEVS, iustus populi tui vindex, memor eris, vt se gesserint, illi, cum vastarent Ierusalem tuam. Dederunt cadauera seruorum tuorum cibum volucrib⁹ cœli, & carnem sanctorũ tuorum be-

Psal.127.

Psal.79.

stijs

stijs terræ. Effuderunt sanguinem eorum circa Ierusalem, tanquam aquam. Beatus, O filia Babylonis, qui reddet tibi ea, quæ intulisti nobis, Beatus, qui apprehendet filios tuos allidetque ad petram.

Externa autem auxilia, quæ habere possint, non video. Oculos in Hispaniam vertunt, Habet Hispan⁹ domi, quæ agat. Parmensis, quantum ego quidem arbitror, res suas in Belgio confirmandas, quàm alienas curandas iudicabit. In Italia, Pontifex, ne quo modo Regis animum amplius offendat, cauendum sibi putabit, &, si quid tentare velit, fulmina contorquebit bruta, & quæ nemo, nisi brutus ipse, curet. Florentinus & Ferrariensis, spectabunt hos tanquam ludos, & mouere quidem in Italia aliquid possunt: extra Italiam, eorũ vires haud valdè extimescas. Sabaudum continebunt vires Regiæ & Heluetiorum, quę temeritatis eius vindictam petitum properant. Restat illis vna Germania, quæ mercenarium fortè militem præbebit. Ita est mos, ipsi Christiani etiam Antichristo, accepta pecunia seruiunt, & animas suas Sathanæ vltrò mancipant.

Sed à Rege, stat Galliæ robur, Nobilitas omnis, ipse Dux Ducum, & summus ætatis nostræ Imperator Rex Nauarræ: Prouinciæ, exceptis Vrbibus aliquot, omnes. Portus & accessus Regni omnes, quibus prohibere Vrbibus commeatum possit, interim equitatu agros illorum vastare & populari. Salinas tenet omnes. Vt facilè sit Coniuratos ad summam omnium

rerum inopiam adducere. Extra Regnum, patebit eius auro Germania, & erunt ipsi Principes, acceptorum â maioribus eius beneficiorum memores. Scotiæ Rex & Heluetij, fœderi, Regina Angliæ, Veneti, alijque amicitiæ non deerunt.

Rex Nauarræ: Etsi humanæ ei vires non desunt: Oculos tamen in cœlum tollit. Inde certum auxilium sperat: inde salutem certus exspectat. Nec vnquam sperauit, exspectauit frustra. Alta illa vox tua, Henrice Rex Nauarræ, & verè Christiano spiritu edita. Si me omnes gentes, etiam solum circumdederint, Spero quòd per nomen DOMINI excisurus sum eas. Meritò speras in DOMINO DEO tuo: meritò eius in te beneficia prædicas. Specta Cœlum: Mille ibi legiones Angelorum, quorum vnus, totos exercitus, hominum Centum Octoginta quinque millia, vna nocte delet. Et hic qui te circumfundit aër, equis plenus est, curribusq; igneis, auxilio tuo paratis. Illos non est, quòd molestis sumptuosisque legationibus ambias: quòd magnis stipendijs emas: Fide, tui sunt. Non illi inimicos amicosque pariter vastant: hostes perdunt, suos illæsos seruant. Iam te DEVS ille, ille exercituum DEVS, infantem inter infestos exercitus seruauit: Adolescentem ille te periculis innumeris liberauit: Virum ille te, in Guisiana cæde seruauit, de ciuitate sanguinum eduxit, in domum suam deduxit. Ille venena, ille enses, quibus centies petitus es, abs te auertit. Ille te medios inter hostes, protexit,

pro

pro te pugnauit: pro te vicit. Ille nuper proiecit ad pedes tuos hostem tuum. Qui arma tua fugerat, imbellis: is, cum illo Deo tuo pugnans, merita morte cecidit. Idem ille te Devs tuus, veluti de sepulchro retraxit, & morti eripuit. Idem ille hostium tuorum reliquias, hodiè iratus persequitur. Expecta paululum, & illos in semetipsos ruentes videbis. Gaude igitur, Rex, Tua Deo salus curæ est. Asylũ tuum & arx tua, Devs tuus. Is te hodiè liberationum suarum illustre exemplum constituit, in quod intueamur, quod sequamur omnes. Atque vtinam tot hodie, aut nihil agentes aut malè agentes Principes, sequi malint exemplum tuum, quàm aut malè agere, aut tempus inerti otio ludere. Sed illos sua manent. Tu vero perge. Perge indefessus, perge interrit'. Nos te sequimur, Tu Christũ sequere. Illac in cœlum via est.

„ At tu, Auctor Christiani nominis, Iesv, serua, protege, auge hunc Regem, gregis ductorem tui, & cum eo sanctum gregem tuum. Nos verò, populus tuus, & grex pascuorum tuorum, te celebrabimus in sæculum, & per omne æuum prędicabimus laudes tuas. Recolemus Iudicia tuà à condito mundo, & nomini tuo dabimus gloriam Amen.

Psalm. 58.

„ Lętabitur iustus cum viderit Vltionem. Pedes suos in sanguine impij lauabit.

„ Et dicet homo: Certè Iustum manet suus fructus: certè est Devs iudicans in terra.

FINIS.

AD IEHOVAM VINDICEM,

DE REBVS GALLICIS:

COMMENTATIO ALTERA IACOBI FRANCI.

Complectens HISTORIAM eorum, quę post Guisios fratres interfectos: & post Regem ipsum interemptum contigerunt Anno 1589. in Regno Franciæ.

VNA CVM *DISPVTATIONE, de Iure quod sibi Pontifex Rom. Sixtus V. contra Regem Henricum III. sumpsit, in denuncianda ei excommunicatione, nisi imperata faceret.*

Et REFVTATIONE prætextuum: quos Molitionibus & armis suis prætendunt ij, qui aduersus HENRICVM IIII. Christianissimum Galliarum & Nauarræ Regem hodiè tumultuantur: aut tumultuantibus patrocinium præbent.

BREMAE, Excudebat Bernhardus Petri.

ANNO M. D. XC.

AD JEHOVAM VINDICEM, DE REBUS GALLICIS COMMENTATIO ALTERA.



GVISIORVM fratrum mortes, immane quantos, quàm varios animorum mot' in Gallia concitarint. Euangelici, & è Pontificijs optimus quisq;, in spem melioris status erecti, exultare: Regi regnoq; gratulari: Qui altius penetrabant, iudicia Dei extollere, in futurum Regno metuere: Coniuratis, alijs desperatione animus cadere, alijs furore erigi, plerisq; atrox & mæsta sæuitia. Omnes intenti expectare, quid Rex deinceps inciperet.

Rex Nauarrę, agnoscere prętentem Dei manum, & nunquam dubium auxilium: sed vultus haud multò lætior solito, neque aduersis frangi, neq; prosperis attolli facilis.

Rex lentitudine, an lenitudine, tanquam re confecta, cunctanter agere, subditos per literas officij admonere, arma lentè expedire: ratus fortè Regij nominis reuerentiam ad cætera sufficere. Sed erat illa dudum, ciuilium bellorum licentia, & Guisianis artibus, corrupta.

Hinc coniurati, quibus percußis, nauiter instandum erat, animos resumere, arma parare: Aumalius & post eum Męnius Lutetiam aduo-

lare: vrbes, oppida, quæ in fide seu perfidia potius manebant, opere munire: dubia, præsidio firmare: plebem varijs veluti flabellis accendere, & flagitijs, partibus suis deuincire. Seditiosissimum quemq; rebus gerendis præficere.

Constat potuisse plerosq; attonitos opprimi, & vacillasse diu quibusdam locis plebem, inter fidem perfidiamq; dubiam. Sed eam, seditiosæ Monachorum conciones, & Mænij aduentus, & frustra tentatum à Rege Aurelianum, & furiosæ matris, vxoris, sororisq; Guisij per vrbem discursationes, præcipitem egerunt.

Vagabantur hæ tota Vrbe velut bacchantes, crinibus passis, sordidatæ, Guisij paruulos trahentes liberos, & facilem plebem, flexis ad seditionem vocibus, concitabant. Monachi & Sacerdotes missifici, in concione, in confessione, quam vocant, auriculari, publicè priuatimq; superstitiosum populum incitare. Iacere confossos fratres Guisios, communis libertatis vindices, Ecclesię Catholicę assertores: iacere cum illis, eodem ictu confossam Ecclesiam, ni eam ipsi teneant labantem.

Fuit qui die, quem Christo natalem colim*, concionem ita ordiretur. Hic dies Seruatorem orbis nobis dedit: Veneris proxime superior, seruatorem vrbis nobis eripuit. Tunc à populo vniuerso iusiurandū de vindicta persequenda peteret, & obtineret. Et vindictam hanc illi tanquam rem non solum Deo gratam, sed etiam debitam stultæ multitudini ingerere,

eandem-

eandemque vanis & inanibus minis terrere.

Sed Aurelianenses ijsdem furijs acti, cùm à Rege de obedientia debita frustra essent admoniti, & tandem armis leuiter tentarentur, armis Regis sui arma impia primi opposuere.

Arcem Rex tenebat exiguam, exiguo præsidio. Hanc exscindere, illi parant. Machinas admouent, munimenta prosternunt. Miles postquam ruinas aliquot dies fortiter tenuisset, cùm neq; numero par esset, & loci iniquitate premeretur, omissa defensione se recepit.

Iam liberi Aurelianenses, exemplo suo, & fortuna, Vrbes alias partibus armarunt, alias adiunxerunt. Lutetiam, Lugdunum, Rothomagum, Tolosam, Ambianum, aliasq; piorum sanguine infectas: nempe vt quæ impiæ crudelitatis in Christi seruos participes fuerant, eædem essent huius atrocis in Regem rebellionis sociæ.

Rex interim nouis malis, noua remedia quærere, & crescentibus coniuratorum viribus auxilia sibi circumspicere. Malum præsens, præsens remedium requirebat. Germanica, Heluetica, Anglica, Scotica auxilia, certa sperabat: sed ea longinqua, eoq; tarda. Vnus rex Nauarræ ad manum.

Hic in concilio Regis grauiter certatum: dum quidam accersendum quàmprimum Regem Nauarræ: alij omnia prius experiunda ferendaque contendunt. Rex ipse dubius animi

hoc etiam angebatur, quòd Regem Nauarræ, acceptarum iniuriarum memorem futurum verebatur.

Sed qui erant à Rege Nauarræ alieni, Hæreticum, quem tot annos Rex ipse armis persecutus esset, aduocare, neq; honestum, neq; tutum dicebant. Regi famæ inprimis rationem habendam: Regi autem Christianissimo, conscientiam ante omnia esse debere. Conscientiam pollui, ascito in societatem Hæretico, sententia summi Pontificis excommunicato: famam minui, si ad eum recurreret, qui tamdiu pro hoste fuisset. Sed, quid Pontificem, quid Hispanum, quid cæteros Catholicos Reges, principesq; dicturos? Quid subditos ipsos, qui odio potissimùm Religionis, quam reformatam dicunt, ad arma conuolarint? Pontifici eodem loco Regem futurum, quo esset Nauarrenus, & absq; dubio coniuratorum opera, excommunicatum iri. Hispanum, qui Catholicus, & sit & haberi velit, tanquam si iam de Relligione Catholica palàm agatur, arma pro ea palàm sumpturum. Subditorum animos, tanquam Rege in partes Hæreticorum transeunte, in rebellione confirmatum iri: & Papæ etiam auctoritatem accessuram, qui eos sit liberos, & Sacramento solutos pronunciaturus.

Sed qui accersendum Nauarrenum suadebant, fortioribus argumentis niti, ipsa inprimis necessitate, contra quam, vt veteres loquebantur

quebantur, ne Dij quidem irent. Regibus famam ex fortuna constare, & hoc rerum statu primam salutis curã esse debere. Nauarrenum non tanquam hostem, (qui ipse reuera hostis nunquam fuerit) arcessitum iri: sed tanquam Regem, cui Regum aliorum salus, etiam in exemplum & cautionem, curæ esse debeat: Tanquam proximum Regi, proximum Regno: tanquam Princeps regni membrum, tanquam subditum aduocari. Regem Regis auxilium implorare, nec nouum esse, nec indecens, non magis quàm fratrem fratris. Regum omnium maxime interesse, inuiolatos Reges sanctosq; haberi. Quem autem Regem, quem Principem, quem etiam priuatum, non propinquorum suorum & affinium operâ indigere? Sed subditorum manus viresq; Regibus si quis subtrahat, idem eadem operâ Regium nomen iusq; auferat.

Conscientiam, hîc intempestiue & præter rem inculcari. Olim Imperatores, Christianorum militum manu, bella non vna fecisse,

ac confecisse. Et nup. Carol. V. Impp. Mauritij
Saxon. Ducis, et Alberti Brandeburgici ar=
mis feliciter usum. Et hodie non nisi virtute
Germanorum et Hungarorum, qui pontificiam doctrinam
abominarentur, Turcam propulsari, Imperiumque de=
fendi. Hispanum ipsum, qui tam Catholicus et esse et
haberi velit, Germani maxime Evangelici militis robore
Lusitaniam occupasse.

Illos ipsos, cum quorum reliquijs hodie res sit, Anno 1585. cùm primùm arma in Regem caperent, Germanum militem in Principum Euangelicorum terris conscriptum, inter auxilia habuisse: hunc suo more, ab Euangelico doctore, palàm verbum Dei in exercitu audire, & Sacramenta Ecclesiastica sumere solitum.

Reges Franciscum I. & Heinricum II. huius auum, patremq;, cum Imperij Euangelicis Principibus fœdus inijsse, eosdem auxilijs, pecunia, milite, ad tuendam Imperij Religionisq; libertatem iuuisse. Hunc ipsum Regem, citra vllius reprehensionem hactenus cum ijsdem illis principibus amicitiam coluisse: cùm Regina Angliæ etiam arctum fœdus habuisse: atq; illorum amicitiæ, huius fœderis hodie vel maximum fructum expectare.

Sed qui accersiri Regem Nauarræ prohibeant, eosdem, ijsdem rationib⁹ auxilia Germanica, Anglica, Scotica, Heluetica dissuasuros. Hoc, quid aliud sit, quàm Regem, regnumq;

hostibus prodere. Negas esse quod hic Regem Navarrae tanquam haereticum differant. Esse litem sub iudice, neque hodie cum Rege de Religione certari. Regnum eique vitam eique pati.
Quod excommunicatum iri dicant, magis maiores nugas esse, Nunquam pontifici Romano ius in Gallia eiusque principes fuisse neque esse Et olim Galliae Reges pontificum illas sententias pro nihilo habuisse et reiecisse.

recenti memoriâ excommunicatam Reginam Nauarræ Iohannam, huius de quo agatur, matrem, apud Carolum IX. Regem, locum suum, Regis & Regij Senatus auctoritate tenuisse. Liberum à Pontificum libidine Galliæ Regnum vt olim fuerit, ita porrò conseruandum. Itaq, nec Pontificem valde extimescendum, etiamsi in regem ipsum fulmen suum iaculetur.

Sed nec Hispanum, etiamsi palàm arma in regem capiat: nec subditos ipsos, quorum iam furor eò processerit, vt vltra non possit. Pontificem mouere nihil posse, quod motum iam non sit. Hispanum iam dudum clàm id agere, quod palàm acturum illi minitentur. Apertum hostem facilius, quàm occultum & dissimulantem caueri.

Aduersus subditos, auxilium quæri, quod in Rege Nauarræ, vt proximum, ita promptissimum & certissimum sit. Namque eo animo Regem Nauarræ, in regem, Regnumq; esse, vt deleta offensarum, si quæ sint, memoria ad hoc extinguendum incendium, etiam vltrò aduolaturus sit.

Quare ita censebant: quoniam Rex a coniuratis valde premeretur, Regem Nauarræ proximum Regno principem, dum externa auxilia conscribuntur, imprimis quibuslibet conditionibus inuitandum atque accersendum. Hac sententia apud Regem et maiores valuit. Dum hæc in Regis consilio agitantur, Rex Nauarræ e .

Nauarræ, ne deesse regno tàm incertis rebus, & regis periculum sedens spectare velle videretur, postquam singulari Dei beneficio, vitam penè ipsam, de qua grauißime periclitatum, superiori Cõmentatione diximus, recepit, Ligerim versus contendit, vt Regi propior, opponere sese conatibus coniuratorum posset.

Oppida, vrbesq;, quas ipsa itineris ratio obiecerat, partim subito eius aduentu territæ (est enim huius Regis, in expeditionibus bellicis tanta celeritas, vt volare illum dicas, non exercitum ducere) partim iudicio suo, deditionem fecerunt. Inter eas Landunum, Insula Bochardi, Castelloraltum, Mirebellum, Viuonna, Blancum, aliaq; oppida, arcesq; complures.

Castelloralti, vt statum rerum specularetur, & de regis voluntate aliquid intelligeret, militemq; suum recrearet, aliquot paucos dies substitit. Non tamen animum ipse à bellicis aut cogitationibus aut laboribus interim retraxit.

Argentoniũ, oppidum est Biturigum, cui arx imminet: arcem coniurati iam multos annos præsidio tenebant. Præfectus, postquam in propinquo esse Regem Nauarræ, intelligit, illæ c-um certiorem facit: copias petit, quibus oppidum vi tenere possit, in quo suspirabatur esse nonnullos qui Regis partes animo sequerentur. Manius haud segnis mittit ... militum numerum quantum sufficere iudicabat. Cives viri boni et Regi suo addicti postquã agi ista.

agi ista intelligunt, à rege auxilium exposcunt, quo libertatem suam, contra præsidiariorum vim, & aduenientes copias tuerentur.

Sed tarda inde spes: erat enim Rex remotior: Fit de tota hac re certior Rex Nauarræ: cum expeditis aduolat, & oppidum non expectatus intrat. Atq; ita, familiari sibi celeritate, iam aduentāti Mæniano militi prædam velut è faucibus eripit. Præsidiarij amissis primo impetu de suis aliquot, cum frustra certare se ex euentu didicissent, arcem etiam dediderunt.

Hîc & alijs locis nihil à Rege Nauarræ nouatum, nisi quòd Religionis causa exules restituti, ijsq; relligionis exercitium datum.

Castelloralti literas ad ordines Regni edidit, modestiæ atq; pietatis in patriam Deumq; sanè plenas: sua hostiumq; consilia dilucide explicat: Ordines ad pacem amicis rationibus vocat. Sed eæ latine, eleganter, & cum fide redditæ, prostant, dignæ quæ cognoscantur à multis.

Ibidem de inducijs inter Reges, primùm actum: resq; ita transacta. Induciæ inter partes essent annuæ: Euangelici patriæ bonisq; restituerentur: Libera vbiq; conscientiā viuerent: religionem, nisi ijs locis, quæ tùm à Rege Nauarræ tenebantur, publicè ne exercerent: Regi Rex Nauarræ armis suis auspicijsque adesset: Saumurium oppidum ad Ligerim, cum imminente arce haberet: idq; sibi ad traijciendas, & si opus esset recipiendas copias, firmaret; Interim de

rim de certis atq; æternis pacis rationibus inter reges tractaretur.

Plura tum palàm neq; concedere, salua apud Pontificios authoritate sua Rex poterat: neque Regem Nauarræ, saluâ modestia, petere decebat: abundè hic profectum arbitrabatur, si probare reipsa Regi, suam, suorumq; innocentiam posset, & animum pro Maiestatis eius salute, bonoque publico, quiduis ferre paratum ostendere.

Pactis inducijs, Rex Nauarræ, haud dubie salutem Regi regnoque ferens, Saumurium cöpias promouet, non magnas illas quidem, sed expeditas & validas, & continuis multorum annorum laboribus duratas: Ligerim ponte, qui ad Saumurium est lapideus, traijcit: Saumurio præsidium imponit.

Mœnius interim non quiescere, tentare omnes, quorum vitæ ratio appetere res nouas videbatur: Plerosque luxus, egestatis, scelerum sibi conscios, licentiæ & rapinarum spe, in partes trahere. In ipso regio comitatu, nonnullos fide dubia fuisse constat: & in ipsa Turonum metropoli, multos Mænij partibus addictos: In eam se Rex Blæsis relictis, contulerat, eamque supremi Senatus sede honorauerat: Lutetia, vt indigna, omnibus honoris titulis, & priuilegijs spoliata.

Audendum igitur aliquid ratus Mænius, antequam inter reges amicitia conualesceret, aut præsentia Nauarreni, labantes regiorum animi resti-

restituerentur, Lutetiâ cum expeditis properus excedit, rectà Regem petit, quem destitutum à suis, & fortè etiam proditum se occupaturum sperabat.

Vindorinũ & in eo, plerosq; è iudicio aulico (magnum consilium vulgò dicunt, apud quod amicę causę disceptant) homines inermes capit.

Mænium copias eduxisse, continuo fama volat. Rex Nauarræ, oblatam sibi rei gerendæ occasionem, haud prętermittendam ratus, cum paucis equos conscendit, ad Męnium cõtendit. Dùm ꝓperat, certior fit ad Ambosiũ, Mænium esse, Regem rebus suis diffidentem, cursores diuersos hinc inde, ad se accersendum, dimisisse.

Mutato itineris consilio, duobus à Turonum metropoli miliaribus, ad Ligerim castra locat, postquam amplius viginti quatuor horas, armis onustus, equitasset.

Regem de aduentu suo facit certiorem. Si progredi extra vrbem velit, venturum se ad colloquium. Rex hoc nuntio lętus, Mareschallum Aumantium ad eum mittit, qui referret, Regem cum comitatu aulico, Plæssei esse, petere vt & ipse eò, amne traiecto veniat.

Plessæum, arx est regia, ad portas vrbis. Hic Nauarrenus (etsi plerique boni prudentesque differendum & diffidendum censerent, & congressum eò tempore, summis operibus dissuaderent) Deo precib⁹ exorato (solenne illi rerum agendarum à precatione initium, & maxime dubijs rebus, certum velut à Deo consilium sumere)

mere) cum Aumontio, & nobilitate ſua, relictis inſtructis ad Ligerim copijs, Pleſſæū contendit.

Solent Reges proceresq; in Gallia, arcibus adiunctas habere ſyluas amœnas, varijs de ambulationum ſpatijs diſtinctas : has muris cingunt, ijsque nobilium ferarum greges clauſos tenent. Huiusmodi nemus Plæſſæo adiacet, in quo inambulans, Nauarreni aduentum Rex expectabat, & complexum cupide expetebat.

Expectabant & boni omnes, atque genua, veluti Seruatoris regni contingere geſtiebant. Conuenerat procerū nobiliū, plebis multitudo, q̃ rei non ſolū inſperatæ, ſed etiam deſperatę fama exciuerat: Tãtaq; aderat turba, vt poſtquam Nauarrenus aduenisſet, dextras iungere & mutuo ſe complecti Reges diu prohiberentur.

Tandem in mutuos effuſi complexus, egregium & diu expectatum bonis omnibus ſpectaculum præbuere. Acclamationibus vndique reſonabant omnia, fauſta Regibus precantium: & pacem patriæ, hoc congreſſu ominantium.

Sed omnium in Nauarrenum ora coniecta : hunc tanquam Regis populique Gallici ſeruatorem, liberatorem etiam aliquando, Deo dante, futurum, intuebantur, loquebanturque : nec vanæ voces, aut in adulationem effictæ. Namque nemini dubium erat, aduentu Regis Nauarræ ſeruatum regem, & fortè ſuorum ꝑditioni ereptum.

Neque rex ipſe diffitebatur : & dixiſſe non ſemel ferunt, Non conceſſurum deinceps, vt ſalutem

lutem ſuam Rex Nauarræ tàm vilem haberet; ſeq; ipſum tam frequentibus periculis obiectaret: eius ſpiritu ſe quodammodo viuere, viuere certè Galliam, quæ eo extincto, ni eam Deus extra ordinem ſeruet, pereat neceſſe ſit.

Salue Dauid noſter, qui non ſolùm non nocere regi voluiſti, ſed etiam ad ſeruandum eum vltrò aduolandum tibi iudicaſti.

Salue Chriſtiane, imo hoc ipſo facto, Chriſtianiſſime regum, qui tot offenſarum, tot atrocium iniuriarum oblitus, pro malefactis benefacta rependiſti.

Salue patriæ, ſed ingratæ patriç, poſt Deum ſeruator inuicte: Deus te nobis, Deus te Reip. Deus te Eccleſiæ ſeruet æternum.

Sed & tu te nobis quantùm in te eſt, ſerua. Certè liberi lubentesque fatemur omnes, tuo nos ſpiritu viuere. Tu ſolus quantum in te vno ſit, videris ignorare. Hactenus miles fuiſti: Iam, cum Deo, Rex ſis: Auſpicium tuum nobis atque imperium ſufficit, pericula noſtra ſint. Sed non externum tantum, Verùm multo magis domeſticum hoſtem caueas, quem in ſinu tuo occultum imprudens geſtas. Hoſtium tibi artes notæ: perfidiâ certant.

Sed Quid nos hæc cura macerat? nihil neq, ad vitam tuam addere nos poſſum', neq; de ea hoſtes demere. Itaque Deus te optime & fortaſſime regum, ſeruet: & ſeruabit, ſi ſaluos nos, ſi ſaluam Galliam volet.

Hæc inter Reges animorum Viriumq; con-

iunctio,

iunctio, quamprimùm ad Sixtum V. Papam perlata eſt, hominem valide perculit.

Videt ſibi è faucibus Francorum regnum eripi, cuius maxime viribus Tyrannis Romana ſteterat: Conſilia ſua, conatusque omnes irritos abire. Noua igitur arma parat, & tentat, an relligione retrahi Rex poſſit: ſciebat enim illum religioni, quam vocant Catholicæ, mirè addictum. Literas perſcribit, quibus authoritate Apoſtolica iubet eum, captiuos quos teneat, è reliquijs coniurationis Guiſianę, intra diem decimum libertati reſtituere: Intra ſexageſimum autem diem Romam venire, coram ipſius ſanctitate, cęſi Cardinalis Guiſiani rationem redditurum: ſi ſecus faciat, excommunicationem comminatur.

Hic verò exurgere Chriſtianos Reges Principesque velim: vereor vt fruſtrà. Namq; vos veternus occupat, & torpor manus mentesque tenet.

Tam diu vos audaciam Romani ſacrificuli ferre? Tamdiu vos eius furores ſpectare? Excommunicatum Regem Nauarræ vidiſtis, maximis viribus impugnatum, Hiſpani terribiles apparatus, conatus etiam Pontificios in medio veſtrûm: neque vos commouiſtis.

Hęc verò iam extrema audacia eſt: nec ſane ferenda, niſi eis, qui ferre omnia digna, indigna decreuerint. Satis ante Imperatorum Principumq; patientiâ peccatum eſt, quorum culpâ ſubuerſa iacet.

Priſtina

Hactenus ille, tanquam si Deus sit regna eri-pit, donat, transfert: Quid enim hoc aliud est, quàm Deum agere?

Suaue, quod Attabalipa, earum terrarum, quas Hispanorum auaritia aperuit, crudelitas exhausit, Rex potentissimus, Monacho dicenti, Donatas Regi Castiliæ terras illas à Pontifice: Mirari se respondit hominis dementiam, qui quæ neq; sua, neque in potestate sua essent: donaret alienis.

Lubet adscribere quæ in Concilio Ratisbonensi, Eberhardum Episcopum Salisburgengensem dixisse referunt. Sub Pontificis maximi titulo, pastoris pelle lupum sæuissimum, nisi cæci sumus, sentimus. Romani Pontifices arma in omnes Christianos habent audendo, fallendo, & bella ex bellis serendo magni facti sunt: oues trucidant, occidunt, pacem concordiamque terris depellunt, intestina bella, domesticas seditiones ab inferis eliciunt: indies magis ac magis omnium vires debilitant, vt omnium capitibus insultent, omnes deuorent, vniuersos in seruitutem redigant &c. Credite experto. Non cessabunt donec Imperatore in ordinem redacto, Romani Imperij honore soluto, pastoribus veris expulsis, per hunc morem omnia extinguant, omnia pedibus suis conculcent, atque in templo DEI sedeant, extollanturque supra id omne, quod colitur. Qui seruus seruorum est, Dominus Dominorum,

Auent, lib. 7.

Ver' heu nimium vates.

perinde ac si DEVS esset, esse cupit. Noua consilia sub pectore volutat, vt sibi constituat Imperium. Leges commutat, suas sancit: contaminat, diripit, spoliat, fraudat, occidit. Perditus ille Homo, quem Antichristum vocare solent, in cuius fronte contumeliæ nomen scriptum est, DEVS SVM, ERRARE NON POSSVM, In templo Dei sedet, longe lateque dominatur.

Verè ille, verè sanctus vir. Iniurias Imperatoribus factas, bella inter proximos dissеminata, scelera patrata commemorare possim, si lubeat: sed ea in historicorum omnium illius æui libris, prostant.

Et recentia sunt, quę proferre possim: Delusum à Paulo Pontifice, Gutzmannum, Legatum à Ferdinando Imp. vt ei Ferdinandi ipsius electionem nunciaret, & dimissum, postquam tres integros menses Romæ Pontificis autoritatem frustra expectasset: negante videlicet Pontifice licuisse aut Carolo V. Imperium alij, quàm ipsi Pontifici cedere, aut Ferdinando Imperij administrationem absq; Pontificio consensu, suscipere.

Genth. Ligur. lib.3.

Num Petrus, aut Clemens; num cætera turba priorum.
Sceptra Latina dabat?

ALbertum Austriacum Imp: ab Electoribus, bis electum liberis suffragijs, & tertiò confirmatum, Papa Bonifacius confirmare recusat,

recusat, quamuis præter decus Maiestatis Imperatoriæ ter sollicitatus: negans potuisse eum absq; consensu suo eligi, cuius authoritas tàm spiritualis, quàm sæcularis, summa esset in regna & Imperia.

Tàm superbam sententiã, vt fastu aliquo insigni firmaret, prodit in publicum histrio, ense accinctus, corona ornatus, iactitans se & Papam esse & Cæsarem.

Videns hominis insaniam Imperator ratus tempestiue paranda aduersus eam auxilia, cum Rege Francorum fœdus init coràm: cuius literæ exstant in regni Archiuis his verbis: Albertus Dei gratia Rom: Rex semper Augustus, vniuersis, &c. Nos & Serenissimus Philippus Dei gratia Rex Francorum, amicus noster charissimus, iniuimus, voluimus, consensimus, & ad inuicem concordauimus, ac etiam promisimus fide data, nomine Iuramenti: Iurauerunt etiam in animas nostras nobis præsentib⁹, videlicet pro iam dicto Rege Franciæ, spectabilis vir Comes Sancti Pauli: pro nobis verò vir nobilis Burcardus Comes, auunculus noster carissimus: quòd ex nunc erimus ad inuicem veri & fideles amici, ac in nostris ac regnorum nostrorum & Imperij honoribus, libertatibus, & statibus mutuo conseruandis, contra omnem hominem veri & validi adiutores. Quòdque inter nos ac hæredes, successores nostros, & Francorum Reges & Imperatores, pacis, & fidelis amicitiæ fœdera, perpetuis duratura tem-

poribus, seruabuntur, &c. Actum & datum, nobis & præfato Rege Franciȩ præsentib' apud Quatuor valles die Martis, octaua mensis Decembris, Anno Domini 1299. Indict. 14. Regni verò nostri Anno 2.

Libuit adscribere hæc verba, vt cogitent Imp. Reges, Principes eadem ratione, nempe fœdere arcto obuiam eundum iniuriæ & furori Sixti V. qui miscere omnia cogitat, & regna legitima euertere, vt audaciam suam exercere possit impune.

Quibus artib. exagitatus fuerit à Papa, Henricus Imp. concitato in eū filio, notius est, quàm vt referre pluribus debeam. Sed lubet adscribere initium Epistolæ, quam Imp. ipse ad Regem Francorum scribit, vt pateat, quantam eo tempore in Reges Francorum fiduciam afflicti à Pontificibus Imperatores habuerint, Princeps Clarissime, inquit, & omnium in quibus post DEVM speramus amicorum nostrorum fidelissime. Primum & præcipuum inter omnes vos excepi, cui conqueri & deplorare calamitates & omnes miserias meas necessarium duxi, etiam genibus vestris aduolui, si liceret, salua Maiestate Imperij. Vide in quas angustias Imp. Roman. adduxerit extrema Pontificis audacia. Tota deinde Epistola narrat, quȩ indigna à Filio passus sit: Filio in Patrem à Pontifice concitato.

Quid Maximiliano secundo Imp. negocij fuerit cum Pontifice, pro erectione & colloca-

perato-

tione Dignitatum ſecularium, ex publicis Imperatoris ipſius oppoſitionibus conſtat.

Addam, Iohanné Philippi Burgundiæ ducis Filium captum à Turcis ad Nicopolim Anno 1396. poſteaquam liberatus in Galliam redijt, Regi retuliſſe: Turcis ignotum non eſſe, quemadmodum Pontificum audacia, Chriſtiani orbis tranquillitas turbaretur. Nihilq; adeò mirum illis videri, quàm Reges & Principes, tantam illorũ licentiam atq; audaciã tamdiu ferre.

Vos Reges, vos Principes, quibus poteſtas à Deo data eſt, qui arma geritis, quæ opponere iſti feræ Beſtiæ legitimè poſſitis, quid officij veſtri ſit videritis. Niſi fortè ſtatuiſtis, in poſterũ, non Dei gratia Reges aut Principes vos ſcribere, ſed Sixti V. gratia Reges aut Principes. Sed ſeruate quæſo Deo, quæ Dei ſunt, & huius audaciam, quæ ſe ſupra DEVM extollit, compeſcite.

Ego ad te venio, Sixte quinte. Seruus Seruorum iubes Francorum Regem, id eſt, antiquitate, dignitate, legitima potentiâ, primum totius orbis terrarum regem, regem tantum ſupra cæteros Reges, quantum ſupra ſubditos ſuos cæteri Reges (ita enim quidam ex anteceſſoribus tuis loquitur) Regem, inquam, Francorum, à quo tibi tuiſq; Imperium in alios, à quo tibi tuiſque terræ & dominia, à quo tibi tuiſque ſalus non ſemel contigit: Hunc iubes, homines, qui capiti eius regnoq; tot annos inſidiantur: homines, in ipſo penè ſcelere depre-

hensos, liberare : id est feras bestias, caueá emittere, quæ in ipsum rursus incurrant: Regnumq; vastent & perdant.

Hîc se verò Sanctitas tua, & conscium sceleris illorum atque fautorem, & hostem Regis regnique prodit. Itáne tibi salus summi Regis, summi regni tranquillitas Vilis est, vt expositum denuo audaciæ improbissimorum hominum velis?

Nempe illa gratia est, quam rependis Regi, à cuius prędecessoribus habes, quicquid habes? cuius Maiores liberandis Pontificibus, propagandæ tyrannidi eorum, augendæ potentiæ, toties Alpes, toties Pyrenæos, toties maria transierunt? qui ipse pro Tyrannide tua, regnum suum sanguine ciuili sæpius cruentauit? qui pro te tuisq; in acie stetit, vitamq; suam Marti incerto sæpius exposuit?

Iam illum ad Tribunal tuum vocas: nimirum vt rationem reddat, quare regno sibi à maioribus suis relicto, sibi à Deo commendato, vltrò non cesserit: Quare lacerandum perdendumq; Francorum regnum improbissimis hominibus non reliquerit: quare ipse iugulum sicarijs & latronibus non præbuerit. Hoc enim voco, rationem de Guisijs fratribus interfectis reddere. Si minus paruerit, excommunicationem intentas, id est, regni eius proscriptionem.

Vnde tibi seruorum serue, Sixte Quinte tantum ius in Reges & supra Reges omnes? Regem, & Regem Francorum vocandi in ius?

Regem

Regem ad rationem supplicij de sceleratis sumpti reddendam, vocandi? Vnde quæso tibi hoc ius? Si à Deo, Si à D. Petro, profer literas, profer Instrumenta: non illa Romæ data, sub annulo Piscatoris, Datarij manu subsignata: Sed Instrumenta Cœlo missa, cruce Christi signata, sanguine agni Dei subscripta. Illa requiro: & tu quæres frustrà. Nisi hæc fortasse adducis, Quòd Filius Dei censum Cæsari soluerit, cum supradicto, Redde Cæsari, quæ Cæsaris sunt: Deo, quæ Dei. Quod Apostolus apertis verbis scripserit: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Audis Sixte? audis? Omnis. Interroga Aristotelem tuum, super quem, magnam partem exædificata est Religio tua, quid illud Omnis sibi velit. Nisi forte negas, te hominem esse: quod accipio; ex antiquo dicto. Rom. 13.

Papa, stupor mundi
Nec Deus es nec Homo.

Et quis hominem dixerit, non coruum potius vel dæmonem, hostem generis humani, Eum qui toties Imperatores, Reges, Principes, subditos inuicem commiserit? Qui toties terrarum orbem sanguine gaudens repleuerit? qui ipse tot annos hominum, & hominum Christianorum sanguine lætus pascatur? Gloss. 2. quæst. 7, Non omnis.

Sed & D. Petri quem iactas hæc vox est: Estote subditi omni humanæ creaturę seu ordinationi propter Deum, siue Regi tanquā præcellenti, siue Ducib⁹ tanquam ab eo missis, &c. 1. Pet. 2.

Hæc Christi, hæc Apostolorum præcepta sunt, Si hæc tibi non sufficiunt, Audi Christum:
Matth.19. Principes gentium, dominantur eorum, non autem ita erit inter vos: inquit ad Apostolos
2.Cor.10. suos. Audi Paulum Apostolum: Arma militiæ nostrę non carnalia sunt. Et alio loco: Admone
Tit.3. illos Principibus & potestatibus subditos esse.

Sed & compilatores Iuris tui audi, qui centonibus suis dictum Hieronymi insertum voluerunt: Episcopi, sacerdotes, se sciant esse non
Distin. 95. cap. Esto subiectus. Dominos. Nam si te supra Episcopum putas, tui te ipsi conuincant. Primæ sedis Episcopus
Dist.99. ca. primæ. non appelletur Princeps sacerdotũ, vel summ⁹ Sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tantùm primæ sedis Episcopus. Sed hæc alijs dicta, tractata sunt.

Vides quid à Deo, quid ab Apostolis habeas: ab hominibus quid, habes? Nempe à Constantino, inquis, ab Imperat: & Regibus Francorum, summum ius habeo concessum & cessum.

Quàm hoc verum sit non disputo. Sed si ius tuum ab illis agnoscis, hoc ipso, Dominos illos, & supra te, & benefactores tuos agnoscis. Multa hi, Imperatores inquam, & Reges Francorum in te dignitatis ornamenta, multa beneficia contulerunt: fateor. Sed ius sibi summum etiam in te tuosq; reseruarunt, & vsurparunt, qui inter eos viri fuere.

Et dederint, quod contendis, submiserint se, subiecerint arrogantiæ Pontificię: calcandos

se tuis

se tuis pedibus, deridendos prudentibus Inepto Zelo, præbuerint. Hoc sibi illi fortasse ad tempus faciendum duxerunt: Successores, quibus alius animus, aliæ res, non obligarunt. Et tu, Ingratus, ista vrgebis? An nescis, iure, quod ab vrbe tua profectum, nunc orbem regit, Donationem ingratitudine solui? An nescis eodem iure, ingratum libertum in seruitutem retrahi? Sed:

Romanus tempore prisco
Pauper erat præsul: Regali munere creuit. Gunth. Ligur. lib. 3.
Nec tamen vt fasces, & Regni iura Latini
Vel dare præsumat, vel cuiquam tollere possit.
Excessêre modum, magnorum munera Regum
Si tantum cuiquā ius in sua Regna dederunt.
Sed neq; tanta fuit largitio, nec dare quicquā,
Quo caret ipse, potest, huius collatio Regni
Autorem sortita Deum, contingere nulli,
Iure potest hominum: Collator muneris huius
Est Deus: hoc summis Regnū cōfertur ab astris.

ET sit tibi Imperatorum aut donatione, aut concessione, aut patientia ius hoc in Romanum Imperium, cuius tu sedem Tyrannes occupas: Quid tibi in Galliam Iuris?

Namq; audaciam tuam Reges, sed Capetij inprimis, nunquam tulerunt: sæpe euagantem represserunt. Et è tuis, si quid hoc ad rem facit, non Reges tantum & Principes Francorum, li- Extr. meruit de Priuileg. &c.

beros iugo tuo, sed ipsam Ecclesiam Gallicam declarant.

Sint tamen ista in te collata: an tuum fuit ea recipere? Te hominem relicto mundo sanctitatem professum: te seruũ seruorum: te vestigijs Christi & Apostolorum insistentem.

Christus se seruum seruorum, non verbo professus est, sed reipsa præstitit, cùm & Cæsaris iura agnouit, & pedes discipulorum, non in pompam lauit, & inde pro hominum genere indignissima omnia, & tandem ignominiosam mortem, tanquam ouis passus est. Regnum etiam quod ei reuera Regum Regi à populo de ferebatur, non solum repudiauit, sed fugit etiam in desertũ, vt se populi molestia liberaret.

Et tu ad istam normam viuis, qui Seruus seruorum, Rex Regum esse affectas? qui Seruus Seruorum Imperatoribus & Regibus tanquam pedissequis abuteris? Qui Seruus seruorum gloriosissimorum Imperatorum colla, fœtidis pedibus tuis calcas? Qui Seruus seruorum, te supra id omne quod Deus est, extollis?

2. Cor. 4. D. Paulus se & suos seruos Corinthiorum profitetur, per Iesum inquit. Tu Dominus esse, nisi per Diabolum, non potes. Consule Aristotelem tuum: Conclusio non fallit. Sed tu, abi in malam rem, cum isto iure tuo: quod vt cœperit, vt creuerit, alij dixere: Et remedia Italia tua, ciuilis prudentię magister Macchiauellus, & inter historicos bonus author Guicciardinus.

Macch. lib. 1. hist. Guicciard. in fragm.

Hic

Hic vero tui insistent, præter leges sublatum Guisium Ducem, sed Cardinalem præter fas omne.

An præter leges sublatus videri potest, qui supremo Magistratu iubente tollitur? Non videtur: ea enim magistratui authoritas. Sed clàm & per dolum sublatus est. Ita regni Regisq; necessitas ferebat, nec si se Rex regnumq, suum saluum volebat, aliter licebat.

Veteres Romani arbitror salutem populi, supremam legem esse volebant. Idem in Regno sequimur, salutem Regis & per eum Regni supremam legem habemus: nec Regem toto administrationis cursu Cynosuram aliam intueri decet secundùm Deum, quam salutem Regni, in quo & ipsius Regis & populi salus consistit: cursum aliàs suum non tenebit, & impellet in scopulos, aut vadis adhærebit naufragus.

Palàm & per ordinarium iuris processum tolli è medio illi absq; manifesto regni periculo non poterant. Tàm alte, tàm latè radices egerat coniuratio.

Et Leges in eum valere vis, qui leges conculcabat & fundamenta Regni conuellebat? L. D. de dolo.

Sed valeant Leges, quibus dolus bonus est, & pro solertia habetur, qui aduersus hostem, latronem, aut insidiatorem vsurpatur.

Valeant illæ, quib. nocturnum furem quoquomodo interfici, impunè veteres voluerunt; si furem: quid Latronem, Parricidam, quid Cic. pro Milon.

Regis

Regis ſui cædem, patriæq; ſubuerſionem machinantem? Quæ illi quæſo adfieri iniuſta nex poteſt?

Valeat illa à natura non ſcripta ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus, vt ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. Silent enim Leges inter arma, nec ſe expectari iubent, cùm ei qui expectare velit, antè iniuſta pœna luenda ſit, quàm iuſta repetenda.

Exempla ſacra, Prophana proferri poſſint: Sed quid exemplis quid rationibus opus, in re, cuius Vim atq; impetum quiſq; in ſeipſo ſentit? Si hoc priuato ad tuendam ſalutem ſuam licet, quid Regi liceat, ad ſuam totiusq; Regni, tot bonorum, tot miſerorum ſalutem conſeruandam?

Vt in Guiſium licuerit: In Cardinalem, quod Regi ius fuerit, quæritis? Dicam: quod cuilibet etiam priuato, in quemlibet hoſtem, latronem, inſidiatorem: quod Regi in ſubditum.

Nullum vitæ genus, nulla profeſſio, obedientiam quam Regi ſubditus debet, ſoluere vnquam poteſt: Dominorum in ſeruos, patrum in liberos poteſtas, certis olim modis ſoluebatur. Regum in ſubditos, niſi per ſcelus, non ſol-

inli-

uitur. Et supra commemoraui diuini Apostoli sententiam: Omnis anima, &c. Contra quam si itis, rectà in Diuinum præceptum incurritis. Rom. 13.

Hispaniarum Regi Philippo, an vos vitio vertitis, quòd in Lusitania, Episcopos, Monachos, presbyteros qui Regis Antonij partes constanter sequebantur, partim fœdissimis carceribus incluserit, partim veneno, aut cruciatibus necauerit? Non vertitis. Ita vobis, idem, prout expedit, modo æquum, modo iniquum est. Ant. Reg. in ep. ad Gregor. Pont.

Vos Regum iudicia repudiatis: positos vos extra eorum potestatem iudicatis. Non ita tot olim sancti viri, qui morte sua Christi doctrinam inter sæuissimos confirmarunt cruciatus, Iudicibus ab Imperatoribus datis, quantumuis iniquis, crudelibus, impijs, volentes obtemperabant.

Colimus Imperatorem (inquit Tertullianus) quomodo & nobis licet, & ipsi expedit, vt hominem à Deo secundum, & quicquid est à Deo consecutum: Solo Deo minorem.

Regem timendorum in proprios greges:
Reges in ipsos Imperium est Iouis. Horat.

Nihil est tertium, quod aut solutum Imperio sit, aut Imperium in Reges ipsos habeat.

Diuisum Imperium cum Ioue, Cæsar habet.

Reges nostri, ne ab ipso quidem Pontifice, vbi caussa suberat, iustas manus [illegible]uerunt, Phi-

Philippi Pulcri Regis, verè pulcrum, verè Regium facinus vulgò notum est.

Ad hunc Bonefacius 8. P.P. legatum miserat Episcopum, qui transmarinam ei expeditionem iniungeret. Absentiam Regum & Imperatorum Pontifices procurabant, vt liceret interim sua confirmare atq; augere: illorumq; vires cum potentissimis Asiæ, aut Africæ Principibus collisę, frangerentur.

Legatus postquam ei Rex non omnino satis facit, minitari incipit: ni obtemperet, Regno à Papa priuatum iri. Insolescentem legatum, Rex carcere coercet. Hic verò ardens Pontifex, alium in Galliam ablegat, qui Regem tributa solita ab Ecclesiasticis exigere prohibeat: Regem hæreticum, regnum ad Ecclesiam recidisse pronunciet. Extant eius ad regem, & Regis ad eum literæ.

Res eò deuenit, vt Lutetiam vocatis Proceribus & Ecclesiasticis Regni, post expositam Pontificis audaciam, Rex ab illis quæreret, cui terras & possessiones suas acceptas ferret, quem pro Rege & supremo Domino agnoscerent? Omnium vna vox fuit: Regem eum & Dominum esse: ab eo se terras & possessiones, quas tenerent, habere: Imperaret, obtemperaturos: duceret, sequuturos.

Coactus tandem Papæ iniurijs, Nogacetium Nobilem Vasconem, cum copijs in Italiam mittit. Hic, captum Pontificem, carceri mandauit, in quo vitam finiuit vt Canis, qui intrauerat vt Vulpes, regnauerat vt Leo.

Quid Otthonem Tertium Imperatorem dicam? Is Iohannē XVIII. P P. captum, post effossos oculos, digitos amputatos, Saxo Tarpeio præcipitem dari iussit.

Vetera illa relinquo. Recens est memoria, vrbis Romæ, Caroli V. Imperatoris mandatu, Caroli Borbonij virtute captæ, & cum Cardinalibus Pontificis obsessi. Theod. à Niem: Naucler. alij.

Sed diu nimis mihi cum hoc Monstro res est. Itaq; totum hoc argumentum claudo Apostoli verbis, Nemo Deo militans, implicat se negocijs secularibus. 2. Tim. 2

Addo Synesij sententiam, quam etsi vir magnus, doctrina, iudicio, probitate magnus, non omnino probat, ego omnino amplector: Ciuilem virtutem sacerdotio iungere, esse miscere quæ misceri non possunt, nec debeant.

Mihi Gostaui Regis consilium placet, quod vtinam sequantur Reges cæteri, Principesq;: & sequantur necesse est, si se, regnaq; sua atq; Ecclesias saluas volunt. Ille virtute sua partum Suecorum Regnum, capere noluit, nisi prius Episcopi & Ecclesiastici, potentiæ, qua Regum authoritatem imminuebāt, seditiones excitabant, omnia denique pro libitu licenter turbabant, Renunciassent. Non dominari illos, sed docere debere: Et si Christi atq; Apostolorum, non modò successores, sed discipuli sint, humilitatem & patientiam profitentes subiectos legitimę potestati esse debere.

Audio Moschos, quantumuis Barbaros, Episco-

Episcopos lingua sua Vladic vocare, id est, dispensatores, qui & verbum Domini dispensare, tanquam pabulum ouibus, debeant: & facultates, quas Principum Nobilium', ciuium liberalitate vbiq; habent amplas, non luxui, aut auaritiæ impendere, sed charitati: easq; inter pauperes & egentes distribuere. Et rectè nostri, Ministros dici atq; esse voluerunt: quòd teneant fortiter, suadeo.

Nimis hæc multa à me Sixti V. impudentia extorsit: Dabimus tamen aliquando, si opus sit, huic quæstioni diem suum.

Redeo ad Historiam.

INsidiabatur dudum Regi Mænius: & occupare eum ante Regis Nauarræ aduentum properabat, Sed Regis Nauarræ celeritas, vti dixi, & ad seruandum Regem promptus anim⁹, rem tùm Gallicam seruauit. Retrocessit enim ad famam aduenientis Nauarreni Mænius.

Sed Rege Nauarræ ad alia profecto, rediije Mænio animus, & repetenda sibi pristina consilia per Nauarreni absentiam, putauit. Rem cum Monachis maioris Monasterij, ad quos ventitare Rex solèbat, ita componit, vt de Regis aduentu eum certiorem facerent, & sceleri operam suam commodarent. Certior factus, venturum postridie Regem, properus cum copijs accedit: iam inopinus adest.

In Vrbe trepidi omnes, Nauarrenum inuocare: Rex qui iam ad monasterium iturus, vrbe excess-

exceſſerat regredi: militem qui ad manum erat, hinc inde ad arcendum hoſtem diſponere: Interim Regem Nauarræ accerſere. Redijt paulò poſt Rex Nauarræ ad imperium Regis, opportunè: & Mænius, tanquam Solis fulgore fugata nubecula, re infecta, receſſit, & Lutetiam ſe abdidit.

Rebus in Turonum, Andium, Pictonumq; ciuitatibus compoſitis, Rex, Nauarrenum à ſe longius amittere, haud tutum ſibi regnoq; ratus, cum eo Lutetiam verſus agmen ducit. Iter illis ferè ad Ligerim Baugencia cum, quod oppidum ſeptem miliaribus Gallicis infra Aurelianum in fide manſerat. 22. Maij. ſtyl.n.

Inde copijs præter Aurelianum ductis, Gergolium, ſuper Aurelianum miliarib⁹ quatuor, obſidere viſum: Eo occupato flumen in poteſtate futurum, & preſſos Aurelianenſes, ſaniora fortaſſe conſilia capturos. Admota igitur tormenta: diſiecta munimenta, oppidanus & præſidiarius miles, deſperatis auxilijs, Regis ſe arbitrio dediderunt. In paucos rebellionis auctores, ducesq; animaduerſum, intercedente Nauarreno, & Regis exacerbatum meritò animum, quotiescunque ſe dabat occaſio, mitigante.

Territa vicina oppida, Gianum (quidam Genacum Cæſaris arbitrantur) Caritas, aliaq; quæ hactenus nec in coniuratis, nec extra coniuratos fuerunt, miſerè, qui deditionem facerent, & ciuium voluntates facultatesque offer-

rent : Pecuniæ ijs imperatæ , & annona.

Gergolio,præsidio munito, in Belsiam, (seu Beotiam mauis) perrectum. Hic primum Regi Nauarrę (ducebat is primam aciem) Pluuiarium (Pluuiers vulgo dicitur in fertilissima Belsiæ parte situm) obuium fuit. Spem ciues, milesq; de deditione primùm facere : Ita tempus extrahere, dum auxilia à Mœnio veniunt. Dùm de conditionibus agitur, Ecce nuncius , appropinquare missum à Mœnio militem. Sic rupto colloquio, illi se in oppidum festinantes , recepére : Nauarrenus miles insequi, & assequi. Sed illorum expectatio frustra fuit : at non militis Nauarreni diligentia. Nam oppidum illo impetu captum & direptum est.

Huius rei fama, oppida amplius viginti ad deditionem traxit.

Et hoc ferè tempore Castillionæus cum paucis Carnutum versus excurrens in Saucusam, ignarus ignoratusq; incidit. Ducebat Saucusa Cōiuratę nobilitatis florem ad trecentos & amplius equites. Non prius penè vtrinque hostes adesse cognitum , quàm ad manus ventum est : Magna virtute vtrinque pugnatum. Sed Coniuratorum ea pertinacia fuit, vt ne victi quidem abstinerent : quotcunque conuenerant , etiam quinque, sex, septemúe , agmen facere , & in Regios incurrere, tanquam mori, quàm viuere præoptarent. Ita omnes aut cæsi , aut capti. Quosdam ita mente captos fuisse memorant, vt vitam amittere , quàm coniurationi renunciare, &

re,& arma contra Regem ſceleratè ſumpta ponere mallent.

Sed neq; alijs locis Regij legati ceſſant. In Normannia Dux Montpenſerij Regiæ familiæ Borbonius Princeps, multa millia Ruſticorum, qui inani libertatis ſpe, & rerum nouarum ſtudio pellecti, arma furioſe ſumpſerant, ad modum militarem, à nobilib⁹ quibuſdam, qui ipſis áderant aſſuefacti, aliquot prælijs cecidit.

Et ad Siluanectum, quod eſt oppidum decem miliaribus Lutetiã, Picardiam verſus (Senlis vulgo dicunt) Dux de Longeuilla, cui ſe Lanous à Rege, Sedano excitus iunxerat, Coniuratorum exercitum, in quo ciuium Pariſienſium magnus numerus, ad rebellandum, quàm bellandum aptior, fudit fugauitq;, & tormentis quibus oppidum oppugnabant, exuit.

Iam has aliquot horas tibi dedi, Lector: tu mihi hanc pagellam condona. Poſtquam legeris, commodabis etiam Lachrymas, ſi bonus es, ſi pius: Et ſi prudens, Chriſtianæ Reip. atq; Eccleſiæ vicem dolebis.

Namq; in morbum circa hæc tempora incidit, Vir illuſtris Iacobus Segurius Pardilianus: quo poſtea ad diem XI. Iunij nobis ereptus eſt: Vir, & ore & more imaginem honeſti referens: opum honorumq; contemptor, recti peruicax. Vt anima ita ore liber, eoq; gratus bonis, grauis improbis. Obit⁹ D. Segurij.

Doctorum, ſed bonorum amans: illos ignauâ opera, Philoſophâ ſententiâ, non ferebat:

eruditionem grauem, ſeriamq;, à qua in publicum boni mores, bona valetudo manarent, complectebatur: illa acuminis irriti ludicra, & difficiles nugas auerſabatur.

Iam pietate & animi robore, ſupra vulgi, pęnè etiam dixerim ſupra hominis captum, ingeniumq;.

Sed non ille ad huius ſeculi guſtum: Seculi improbi, maligni, ingrati, quo vitijs malisque artibus, non modo impunitas, ſed apud pleroſq; etiam honos: innocentiam atque virtutem vix vſquam ſine periculo, aperte colueris.

Henrico tamen, quem hodie Chriſtianiſſimum Regem Francorum & Nauarræ boni lætantes intuentur, à puero carus. Meritò. Nam, & ipſi Segurio, vna illa poſt Deum cura: hunc per bonas artes (pietatem, virtutemq;) quàm florentiſſimum videre.

Certè ita iudicabat: & erat ei, rara Regis indoles, à puero nota: Quantum perſpicere humana mens poſſet, neminem inter huius æui Principes, præſtare Reip. atque Eccleſiæ Chriſtianæ poſſe, quæ hic, multis indicijs, argumentisq; præſtiturum ſe pollicebatur.

Erat ille familia inter Aquitanos illuſtri natus, à qua & ſub qua prima pœne ijs locis religionis iacta ſemina, immenſum adoleuerant.

Primos annos bonis artibus: cæteram ætatem Reip. atq; Eccleſiæ dedit. Adoleſcentiam & illum florem ætatis ſub armis egit.

Vbi maturior illa, & rebus gerendis ſimul ac-

regen-

regendis ætas accessit, tùm legationibus Galliam, Angliam, Belgium, Germaniam, Heluetiam obire, laborare, vigilare: negotijs publicis intentus, sua negligere: Bonos omnes passim ad communem Ecclesiæ defensionem adhortari: prudentibus, animum addere: imprudentibus, mala imminentia exponere.

Vbi infelices Theologorum dissensiones, & disputatiunculas inanes, officere bono publico videt, vias ad concordiam quærere: ad eam omnes vocare: non corpori, non sumptibus, non vitæ parcere.

Hominem, supra hominem, id est, non sibi, sed Ecclesiæ, sed Reip. sed cuiuis potius, quàm sibi natum, audis. Sed quis illi, vera dicenti, scribenti, fidem habuit? Ex ijs, qui præsentia adferre remedia poterant, nemo: Boni, pleriq; ad arcenda mala, parum potentes, quæ ille prędicebat, taciti ventura videbant, & huius seculi stupiditatem, taciti deflebant.

Quorundam ea audacia, is furor fuit, vt virorum optimi, non solùm famam, per mendacia, impudentes differrent; verum etiam vitam, per latrocinia, sceleratè peterent. Sed malebat ille famam boni viri, quàm conscientiam ad tempus etiam perdere.

De vita incuriosus erat. Fiduciam in Deum sibi circumdederat, murum inexpugnabilem.

Infelix seculum! quo, quæ sentias, quæ videas, dicere non liceat! Tu vero felix Seguri, confecto innocenter cursu tuo, iam hac serui-

 tute

tute liber, viuis: & viuis, cum Deo, beatus æternùm.

Fratres duos narrant, cùm non adessent boues, currum matris subijsse, & ad templum per multa stadia traxisse. Matrem hac filiorum pietate commotam, petijsse à Deo, vt quod maius haberet bonum, filijs pro hac pietate redderet. Illos eodem die extinctos. Voluisse Deum mortalibus ostendere: nullum contingere homini bonum maius posse, quàm ex hac misera & caduca vita, ad illam beatam, æternamq; transitum.

Quid ni & nos, beata Seguri anima, redditam tibi à Deo, pro tot laboribus, pro ipso, pro ipsius Ecclesia (cuius currum toties subisti) susceptis, amplissimam mercedem credamus? Credam ego certè. Sed ad laudes tuas non addam plura.

Scio esse qui inuideant: Scio esse, qui excandescant. Et veritati his moribus, quàm mendacio, præsentius periculum. Tibi à Deo cui seruisti, tua merces: hominum iudicia, neque tuo, neq; meo nomine quicquam extimesco: neque tu illa quæsisti: nec quæram ego, si tuum exemplum sequar: sequar autem quamdiu mihi hæc à Deo vita suppetet.

Sed Regius exercitus, capto Pluuiario, compluribus oppidis receptis, Belsia peruagatâ Stampas venit, Lutetiâ miliaribus XIIII. Ad deditionem inuitati, ferociter respondent. Igitur oppugnatio cæpta. Postquam impares se

vident

vident, quamuis ipsis præsidiarius miles adesset, colloquium petunt: nec duces negant.

Sed teneri miles, qui & ipsa pugnâ & spe prædæ incaluerat, non potuit, quin, per ruinas, quas tormenta fecerant, intraret, vrbemque diriperet. Seditiosorum duces pauci, capite puniti.

Hinc circa Lutetiam arces multæ: oppida quædam, alia vi, alia deditione in potestatem Regis venerunt.

Pontisarenses (Pontoise, oppidum ad Isaram, quo fluuio in Sequanâ, inde Lutetiam pleraq; ad victum vitamq; necessaria deuehuntur) firmo præsidio, quo tenebantur, & viciniâ Mænij freti (namq; septem exiguis miliaribus Lutetiâ disiuncti sunt) parére noluerunt. Probra etiam non dicenda, non cogitanda in Regem iecêre: &, si dedere se velint, quod pignus toties fractæ fidei, daturus esset? Dixisse Regem aiunt, cùm relatum hoc ad eum esset: si de fide sua dubitarent: sponsorem se Regem Nauarræ daturum.

Iam de Rege Nauarræ eam opinionem Rex conceperat, vt nisi eo authóre, eo duce, nihil sibi aggrediendum, nihil agendum putaret. Quem absentem, summo fuerat odio persecutus, eum præsentem, dum virtutes eius præsens intuetur, amat, & complectitur: Ita fit, vt plerunque opinione & fama, non iudicio certáue ratione in odium alterius feramur.

Igitur circumsessum oppidum, trans & cis

Iſaram oppugnari cœptum. Cùm autem tranſiri vado Iſarę, non facile poſſet, hoc incommodum oppugnantes patiebantur, vt ſubmittere inuicem auxilia, & laborantib' adeſſe non poſſent. Poſtquam hoc Rex Nauarræ animaduertit, ponte iungere flumen aggreditur. Rationem ſuis, flumen ipſe ingreſſus, præſcribit: operique inſtat, & addit animos. Confectus intra paucas horas pons, oppugnantibus difficultatem libere commeandi, obſeſſis ſpem diutius reſiſtendi abſtulit. Capta hinc inde ſuburbia, tandem ciues militesq́, ad deditionem adacti, imperata fecerunt.

Iam occupatis circa Lutetiam oppidis, arcibusq; petenda ipſa coniurationis arx Lutetia, olim Regni, nunc rebellionis caput, directò videbatur. Et acceſſerant Regi Heluetius miles, quem vaſtata Sabaudiâ & Lacu Lemano repurgato, Sancæus, Nobilitas Picardiæ, Campaniæ, Burgundiæ, quam Dux de longauilla & Lanoius ducebant.

Non poſſum hîc fortitudinem fidemq; militis præterire, qui hactenus Vincennarum arcem tenuit. Arx eſt penè ad portas Pariſienſium, veteri opere munita, cui nemus adiacet amœnum, præalto muro cinctum, ex more gentis. Hæc à morte Guiſij in hunc diem in fide manſit, vi à Pariſienſi plebe ſæpius tentata, conatu irrito: Sed defendunt eam, non tàm muniméta, turresq́;, quàm plebis illius imbellis, & militis, non minis, non promiſſis, non

auro

auro expugnabilis animus. Hic te, Philippe Macedo tenuisset, quamuis aditus sit asellis etiam pluribus onustis auro, facilis.

Rex verò dispositis copijs ad Pontem D. Clodoaldi (seu Clodouæi mauis: Sainct Clau Galli dicunt) diuertit, ad Sequanam, duobus Gallicis miliaribus Lutetiâ: Rex Nauarræ cum suis Meudonum, Lutetiâ miliari vno: namq; cùm primam aciem duceret, semper propius hostem sibi mansionem deligebat.

Mænius postquam tenere, contra vires regias, vrbem non potest, ad solitas suorum artes decurrit. Non enim tàm armis illi, quàm perfidiâ, immissis veneficis, Sicarijsq; bella conficiunt. Monachus àd hanc rem aptissimus visus: & Monacho persuadendo, fœmina, Mænij soror delecta; fœmina vltra fœminam ferox, cui pectus instructum dolis, & decus pudorq; iam dudum dominatione viliora. Vetus est verbum, Nihil tàm arduum, tàm sceleratum, quod non Monachus, quod non fœmina audeat. Vtrumq; infœlix experta est Gallia.

Monachus præterea, ad conficiendum facinus aptus, ideo maxime videbatur, quòd isti hominum generi, ad Regem superstitione eorum deuinctum, liber aditus erat. Inuentus est inter Dominicanos (Iacobitas aut Iacobinos alij vocant) iuuenis annorum XXIII. (Ætas ad audendum prompta) Nomen Iacob' Clemens, qui Regem interficiendum sibi Parricida sumeret.

Olim

Olim eiusdem ordinis Monachus Imperatorem Henricum VII. è familia Lucelburgica, infectâ veneno missali hostiâ, in Italia sustulerat.

Hic illius improbitatem audaciâ superans, Regem Francorum in ipso Regni Meditullio, tollere cultro aggreditur. Culter paratur anceps: literæ adduntur ad Regem, confictę, tanquam ab Harlæo, Senatus Parisiensis (illius veri rectiq;) Principe, quem captum Lutetiæ, ob constantem in Regem fidem, detinebant: vt & prætextus itineri esset, & eò promptius ad Regem admitteretur.

Ita armatus, habitu suo vrbem egreditur: à Nauarreno milite excipitur: felicia omnia nunciatum Regi venire dicit: & literas ab Harlæo ferre. Transitus datus: ad Regis procuratorem generalem deuenit: ei aperit, habere se præter literas secreta mandata, quæ nemini præterquam Regi audeat annunciare. Procurator generalis rem ad Regem defert: ille admittitur. Nam quæ Regi poterat esse de Monacho suspicio? Animi sui in istiusmodi homines, & benefactorum sibi ipse conscius erat, ignarus nullis meritis mitigari perfidiam posse. Admissus, literas offert.

Dùm Rex intentus legit, ille cultro inferiorem ventrem petit, & ferit. Rex vulneratum se sentiens, in hominem inuolat, cultrum vulnere extrahit: Parricidam, eodem cultro, bino ictu verberat. Accurrunt cubicularij, & Monachum

nachum ira incenſi, multis vulneribus conficiunt. Medici vulnere Regis inſpecto, iudicant nec lethale eſſe, & ſanari intra paucos dies poſſe. Animus qui Regis præſenti periculo abierat, cunctis redit.

Rex Nauarræ bellicis negotijs intentus: alij Principes, proceresq; confeſtim accerſuntur, tanto ſcelere attoniti: pleriq; ſuo Regisq; periculo trepidi. Rex bene ſperare iubet: Interim Regi Nauarræ parere.

Secretario Anglico, qui legati abſentis nomine in comitatu Regio erat: Scribe, inquit, ad ſororem meam Reginam Angliæ, Hiſpanicas has eſſe artes, quibus & ipſa ſæpe petita ſit: ſed futuram ſalutem noſtram Deo curæ. Sub noctem ingraueſcere morbus, præter Medicorum ſpem.

Cum finem inſtare ſibi Rex videt, accerſiri Principes proceresq; regni iubet; ad concordiam eos, & conſtantiam hortatur. Arma ne ponant, niſi purgato latronibus regno. Vltionem ſceleris, & ipſis & Regibus Principibusq; omnibus, quorũ maxime interſit, ſacroſanctos Reges Principesq; eſſe, commendare: eam perſequi illis & decorũ, & in exemplũ vtile futurum. Sed Reges, alibi mortales, in Galliá, certa ſucceſſione, æternos. Superſtitem eſſe Dei gratia, Regem Nauarræ, fratrem ſuũ & regni iuſtum ſucceſſorem: cuius toto orbe nota virtus, nec ipſis ignota ſit, qui per eam ſeruati ſint: ei pareant, eum obſeruent, colant, ament.

His

His alijsque in eam ſententiam dictis, poſtquam & acceptas iniurias omnibus condonaſſet, inter ſuorum non fictas lachrymas expirauit, hora poſt mediam noctem, circiter tertia.

Exterorum Regum exitus cùm reputo, plures à ſuis interemptos quàm aut ſua morte, aut hoſtili manu defunctos reperio. Inter tot Francorum Reges (plures ſexaginta numerant) hic, ni fallot alter, perfida ſuorum manu cecidit. Sed hoc indignum, nouumq; quòd Monachi manu.

Iam patientur illi, & laudabunt, Monachos Regum interfectores, & referent inter Diuos: Regem non ferent, qui iuſtam manum, proditori Sacrificulo intulerit.

Beſſarionem Cardinalem dicere ſolitũ narrant, non paucos ſe legere in Diuorum numero, cruce quàm cœlo dignos. Tibi Beſſario, vt penè adſentiar, facit hic Iacobus Clemens, Sicarius & parricida, relatus inter Diuos.

Rege defuncto, vna omnium voce, Rex Nauarræ HENRICVS Rex Francorum, proclamatur: fidem ei atq; obedientiam, vt ſuo Regi ac Domino, quem natura, quem Lex, quem Deus ipſe dediſſet, ſacramento promittunt Principes, Regij ſanguinis, Proceres Regni, Nobilitas omnis, & ipſa exercitus turba: & indignam Domini ſui necem vindicaturos, Iureiurando firmãt: ſpiritum etiam ante, quàm vltionem amiſſuros. Multorum animi ab hoſtibus, promiſſis & largitionib⁹ tentati, ſed nemo reper-

repertus est, cuius aures aut animus corruptioni paterent.

Hoc verò non tacendum, quod quidam Vir sane bonus, cum à præcipuis coniuratorum ducibus crebris literis sollicitaretur, & inter eos vnus scripsisset, quoniam ipsius Rex mortem obijsset, tanquam amicum ei omnino consulere, vt se Catholicorum partibus tandem adiungeret, &c. Respondit se ab hoste & proditore consilium capere non solere.

Sed Rex, gnarus, quæ suspitio animos Pontificiorum terreret, liberam cuiq; religionem relinquere profitetur: & nominatim Catholicam, Apostolicam, Romanam, sub tutela sua futuram. Prudenter. Nouerat, quæ ipse cum suis ad Relligionis libertatem consequendam tenendamq; perpessus tot annos fuerat: nouerat non animis perinde ac corporib⁹ imperari: & corpora, corporisque morbos, ferro & igni curari, in animum istis instrumentis, nihil esse iuris: imo irritari violenta manu ingenuas mentes. Sed esse verba & voces, quibus reducere errantes animos in viam possis:

Et magnam morbi depellere partem.

Recte prudens & fortis Rex Theodoricus, Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, vt credat inuitus.

Sed fuerunt, qui Regi ipsi ob Religionem, quam tot annos, per tot incómoda, per tot pericula, bonus constansq;, tenuerat, molestiam facerent,

cerent. Impudentes sanè homines, qui quod sibi liberum volunt, Regi suo liberũ esse nolint. Et miror etiam homines Ius & sapientiam professos, putasse egregiè officio se suo defunctos, si publicationi edicti Regij subiecissent, Petere se à Rege, vt Catholicam Apostolicam & Romanam Religionem deinceps sequi vellet. Verba sunt ista; Sed non verba illa de quibus modo dicebam, quæ errantem reducant, ægrum sanent. Verba dico, in quibus Spiritus sit & vita, non inanis aeris repercussi sonus. Nempe hoc vobis liceat, religionem sequi, modo hanc, modo illam: vobis qui, religionem vestris cómodis æstimatis: At Regi nostro suam tenere non liceat? qui & Deum nouit, timetque, & vitam illam beatam, æternamq; sperat.

Placet, quod è Regni proceribus vnus, Vir religioni, quam Catholicam vulgi errore dicimus, addictissimus, de isto hominum genere, Regi ipsi dixit: iube, inquit, illos, qui tibi moleste religionem istam inculcant, prius sibiipsis religionem aliquam capere: Nam Deum testor, inquit, istorum nemo religionem vllam ex animo colit: Si penitus inspicias, Athei sunt.

Sed profectò alienissimo tempore, Regem ad religionem vestram vocatis. Scilicet eam hodie religionem amplectetur Rex, in qua Regum interfectores, Dij sunt? Absit.

Sed ipsius Regis inter tantas molestias, admirabilis & prudentia & constantia fuit. Namque, volebant hi, Romanam religionem amplecte-

plecteretur, ea relicta, quam, ne relinqueret, mundum hunc pænè reliquerat: Certe Regna vitamq; suam contempserat: minas etiam addebant, Ni faceret, iam iam se fidem exuere, & domos suas discedere.

Illi suadebant, vt ad tempus dissimularet: alij vt intra certum tempus promitteret, religioni Pontificiæ nomen se daturum. Regno, subditisq; dandum aliquid: & maiorem eius laudem futuram, (ad quod armis minisque cogi, blanditijs pollicitationibusq; ingentibus adduci nunquam potuisset, si, postquam nobilissimum & amplissimum omnium Regnum legitima successione consecutus esset, Religionem suam bono publico condonaret.

At Rex: Velut pelagi rupes immota resistit. Regi famæ imprimis rationem habendam, inquit, Sed viro bono, conscientię. Vtramque se personam sustinere: Ita enim Regem esse, vt vir bonus esse velit. Virum bonum aliquando etiam per mediam infamiam, conscientiæ consulere: Regem, si bonus est, famam ex læsa conscientia non quærere.

Sed religionis illa subita mutatione, neque ad famam sibi quicquam accessurum, nisi forte inconstantiæ notam, quæ in Rege turpissima sit, & conscientiæ suæ multùm decessurum. Famam ab hominibus esse, conscientiam Deo dari, Deo autem seruiendum magis, quàm hominibus. Et si vtilitatem suam spectet, à quo diuitias, Regna, honores, nisi à Deo expectet? Vniuersam terram eius esse, eam eiusque parti-

Omnia in se habet, omnia assũt bona, quẽ penes est pietas.

culam dare, aufferre, cui velit. Ei se placere inprimis cupere: Cupere & ipsis, qui eum rogẽt, subditisq; omnibus gratificari: sed de conscientia sua liberalem esse non posse. Ipsis autem si desertores Regis sui & esse & audire velint, liberum esse discedere. Regno se carere, quàm Cœlo malle.

Quod dissimulationem quidam suadeant, alienum à sua natura esse. Falli, se vt hominem posse: fallere alios, nec posse, nec velle. Et si homines fallat, an & Deo fucum facturus sit? Timere, ne qui alios fallere cupiat, ipse se omnium maxime fallat.

Promittere autem, quod præstare nolit, sibi insolens: solere se stare promissis: hoc amicos, hoc hostes scire, qui fidem suam integram sanctamq; experti essent. Sed ne pertinacem se potius, quàm constantem arbitrarentur, docerent ipsi meliora: secuturum.

In hanc fermè sententiam Rex: Sed vt solet breuiter & argute: nec mihi acutam illius & elegantem breuitatem assequi fas.

Regis rationib' Proceres acquieuêre. Non autem furiosa plebs, non plebis incentores Sacrificuli, Non Mænius, non Lotharingus, non Sabaudus, non Hispanus, non Pontifex. Et quî acquiescere possent ingenia, quietem pacemq; pati nescia? Plebem suus mos agit: Sacrificulos & cõcionatores suus furor: Alios ambitio inexsaturabilis transuersos abripit. Rationes & iura singulorum, breuiter liceat expendere.

Istis

Iſtis in hoc conuenit, Henricum Regem Nauarræ non eſſe recipiendum. Rationem adſdunt: Hæreticum eſſe. Non licere autem Hæretico Regni ſucceſſionem capere. Namque quin aliàs ſucceſſioni proximus ſit, paucos reperias, qui dubitent.

Gaude Rex Chriſtianiſſime, Idem tibi quod Danieli accidit. Quærebant in eum, crimen Satrapæ, nec inueniebant: itaque dixerunt. Non inueniemus aduerſus iſtum crimen, niſi fortè in lege Dei ſui. Nihil hi habent, quò te coarguant, niſi religionem tuam, id eſt, verum Dei cultum. Ob hunc tu illis hæreticus: Regno & luce indignus. Sed qui Danielem de lacu leonum liberauit, idem & te ſeruabit contra iſtorum inſidias.

In Daniele, cùm è lacu extraheretur, nulla inuēta eſt læſio, quia CREDIDIT DEO SVO. Hactenus nec te lædere potuerunt tot hoſtes, variâ perfidiâ, Quia CREDIDISTI DEO TVO, nec te porrò lædere poterunt, ſi pergis CREDERE DEO TVO, & apertis feneſtris numen illius adorare & inuocare, qui te ab extremo Galliarum angulo, Pyreneiſq; tuis, in lucem terrarum Orbis, ad capeſſendum Francorum Regnum, regendoſq; imperio populos, pacemq; orbi Chriſtiano reddendam, eduxit.

Sed Rex, hæreticum ſe negat: & ego, ob hæreſin neminem ſucceſſione arcendum, Regnóue mouendum contendo. Si hæreticus is habendus eſt, qui Deum in ſpiritu & veritate

 colat,

colat, qui vnum ſolum Deum verum, & quem miſit Ieſum Chriſtum agnoſcat: qui vtriuſque Teſtamenti libros vnicè amplectatur, tum neq; ego Hæreteci nomen valde refugiam. Sed certe hæreticum eum non dicetis.

At à fide aberrat, inquitis. An aberrare eum à fide dicetis, qui in ſolum Chriſtum fidem collocat ſuam? Magnus, nuper, verus & ſanus Theologus, Martinus Bucerus, dicere ſolebat. Nunquam ſe aliquem cōdemnaturum, in quo aliquid Chriſti eſſe animaduerteret: Sed illud quod Chriſti in eo eſſet, amplexurum, & hoc nomine fratrem lucrifacere conaturum. Verè Chriſtiana vox, quam vtinam neſcio quæ hodie Theologorum purgamenta, filij Belial, tandem ſequerentur.

Sed huius Viri auctoritate video vos non commoueri; Nec ego: pietate, caritate commoueor. Auctoritate D. Pauli commoueor: Fundamentum, inquit, nemo aliud poteſt ponere, præter id; quod poſitum eſt: quod eſt Chriſtus Ieſus. Si quis autem ſuper ædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vniuſcuiuſq; op⁹ manifeſtum erit: Dies enim Domini declarabit, &c. Si cuius opus manſerit, mercedem accipiet: Si cui⁹ opus arſerit, detrimentum patietur. Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.

Hoc fundamentum, Chriſtum Ieſum, Rex poſuit, & penitus poſuiſſe, vita, labores, pericula.

cula, ærumnæ, pro eo toleratæ, palàm faciunt;
Si quid superædificatum, quod fundamento non respondeat, ostendite & docete, si potestis; aut id in Diem Domini relinquite. Ille, probabit, purgabitq;: Sed fundamentum manebit immotum, & in hoc fundamento, etiam qui fœnum, stipulamq;, ignis pabula, super ædificauerit, saluus erit.

Nos vnum crucifixũ, & verè pro nobis crucifixum Iesum Christum, nouimus, in eo solo acquiescim⁹, eo solo cum D. Paulo gloriamur. Vos si plures, si innumeros Christos nostis, si Sanctorum turbam nostis, non inuidemus. Sinite nos vno illo nostro contentos viuere, multitudine vestra, gaudete. Solum ea nouimus, & vix tamen nouimus, quæ sacris libris Deus per Spiritum sanctum nobis aperuit. Vos, si quid scitis amplius, & si quid post Apostolos, à Spiritu sancto, Ecclesia vestra habuit, aut docete illa nos miseros, docete, inquam, in fide & dilectione per Iesum Christum: aut, si tàm hebetes sumus, vt assequi illa mens nostra non possit, condolete, si Christi estis, & orate Deum, vt aperire nobis oculos mentis velit.

Pergitis: Pontificis primatum non agnoscit, & Ecclesiæ Romanę Cęremonias non sequitur. Quid hoc ad fundamentum? Neq; Pontificem, neq; Romanam Ecclesiam fundamentum vobis Paulus posuit: imo totâ scriptura sacrâ ne verbum quidem de Pontifice Romano inuenias, & Romanam Ecclesiam leges, vt Corin-

thiorum, vt Colloſſenſium, Epheſiorum, aliàs. Nos, quæſo, ne patiamur nos ab fundamento illo æterno IESV CHRISTO abduci, & ad homines traduci, id eſt, pro fundamento, fœnum & ſtipulas collocare: leue fundamentum, & quod in die illo Domini, non perſtabit.

Sed de Pontificis primatu magna quæſtio eſt, & alijs expoſita. Nec eam ego hic tangam, niſi hoc ſummo digito. Primatum habere ſe à D. Petro Pontifex iactat, Sed primatum in D. Petro, nec D. Paulus agnouit: nec tamen eum pro hæretico, aut Apoſtoli, aut Eccleſia habuerunt. Nam cùm vidiſſent, inquit ipſe Paulus, quod creditum eſt mihi Euangelium præputij, ſicut & Petro circumciſionis (qui enim operatus eſt in Petro in Apoſtolatum circumciſionis, operatus eſt & mihi inter gentes) & cum cognouiſſent gratiam, quæ data eſt mihi, Iacobus & Cephas, & Iohannes, qui videbantur columnæ eſſe, dexteras ſocietatis dederunt mihi, & Barrabæ, &c. Petrum ad Iudæos ablegat: ſibi, commendatos gentiles.

Gal. 2.

Cicero, ni fallor, errare cum Platone mauult, quàm rectè ſentire cum alijs: Rex noſter cum D. Paulo, hæreticus eſſe, quàm cum Papa Orthodoxus: Si quis eſſe & cum D. Paulo hæreticus, & cum Papa, contra D. Paulum Orthodoxus poteſt.

Sed eodem Argumento, hæreticos diceretis Pelagium II. & Gregorium Papas, qui & primatum illum auerſati ſunt, Et Epiſcopos omnes

c. nullus 99. dist. Gregori⁹ paſsim.

nes pro fratribus habuerunt. Errare autem Papam non posse,apud vos constat: multo minus in hæresin cadere.

Addam & hoc cum bona venia tua,Lector, ex Concilio Chalcedonensi. Primum gradum Episcopo Romano, olim concessum, propter vrbis dignitatem, quæ Imperium tenebat. Imperio Constantinopolim translato, cum esset orta controuersia inter Episcopum Romanum & Constantinopolitanũ Patriarcham patrum sententijs, hunc illi exæquatum. Nunc autem extincto Romæ Imperio, & Constantinopoli à Tyranno Turcico infessa, quis dubitet sublatam vtriusq; dignitatem? Nisi forte, latam à Phoca Parricida sẽtentiam Pontifex, vrget. Hoc illi per me liceat.

Venio ad Cæremonias, quæ vt nec religionem faciunt, ita nec hæreticum. Nam Cæremonias de essentia Religionis esse, nemo facile dixerit: & hæ sunt plerumque quæ illi fundamento superædificantur, ligna, fœnum, stipula.

Iam Rex, si quid aliàs errat, facilem se præbet: doceri cupit: & hoc est ab hæretico omnino alienum: Errare hominis est: ex errore velle emergere,hominis est ingenui & probi. Docemus, inquitis, Certe docetis gladio & igni: & hac Via operam luditis.

Medias acies, mediosq́; per ignes
Inuenere viam.

Sed nos furiosas istas mentes tandem deponamus: & virilem Consulis Basiliensis sententiam imitemur. Excommunicatus fuerat à P.P. Ludouicus Bauarus Imp. hunc nihilominus sequebantur Basilienses. Carolo IV. electo, Pontifex, mortuo Ludouico, Episcopo Bambergensi mandat, vt eos, qui Ludouicum sequuti essent absolueret: Basileam Episcopus venit, absolutionem offert Senatui: Tùm Consul, præsente Carolo Imp. Domine Bambergensis, inquit, sciatis, quod nec fateri nec credere volumus, Dominum nostrum Ludouicum, Imp. Romanum vnquam fuisse hæreticum, & quemcunq; Imperij Electores nobis dederint, hunc recipimus, etiamsi nunquam Papam requirat.

Et nos, quem nobis Deus, Natura, Legesq; Francorum dederunt Regem, eum Regem & Dominum habeamus: neque Hæreticum eum credamus, Sed cogitemus eundem nos DEVM, eundem CHRISTVM colere: ad eandem ęternam beatamq; Vitam adspirare. Si quid minus conuenit, in medio sunt Libri sacri: Inuocato Deo, animo ad caritatem propenso, tentemus vias Pacis. Aderit, vocatus. Sin nondum tempus illud aduenit, quo componi dissidentes opiniones possint, amemus tamen inuicem in vno illo Deo, in vno Christo, quem solum omnes colimus, in quo solo omnes speramus: & disputationis finis sit, qui fuit fratrum Hierosolymis & Pauli: Dexteras societati demus inuicem

uicem, & pauperum memores simus, id est, charitatis officia excolamus, atq; ex D. Pauli Præcepto, stultas & sine disciplina quæstiones, & pugnas verborum deuitemus, ad nihil vtiles nisi ad subuersionem audientium.

Illuc venio, propter hæresin, non abrumpendam esse fidem Regi aut Domino debitam, neq; quenquam successione debita arcendum. Et hic quæro: Quales fuerint Cæsares, Imperatores, Reges, quibus & tributum soluit Christus, quibus obedientiam reddere, pro quibus preces fundere Apostoli iubent? Nempe infideles: non in fide errantes, sed à fide alieni, sed fidei hostes. Quales illi Imperatores, sub quibus maxime floruit Ecclesia, quæ tot excellentes Doctores, tot diuinos Martyres tulit? Nempe infideles, fidei fideliumque hostes acerrimi.

Christi & Apostolorum verba supra retuli. Hîc Tertullianum audi, primæ illius & Sanctæ Ecclesiæ Doctorem. Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris (loquitur ille, illis fidei hostibus) quem sciens à Deo constitui, necesse est, vt & ipsum diligat, & reuereatur & honoret, & saluum velit, cum toto Rom. Imperio, &c.

Nempe vos ad istam normam viuitis, docetis! qui Reges vestros reijcitis, armis oppugnatis, per fraudem & scelus interficitis! Non ita illi, illi non ore & labijs extremis Christiani, Sed verè solideq; Christiani: Imperatores qua-

les quales essent, pro Dominis habebant, illis tributa soluebant, ab illis Imperata faciebant, sub illis militabant.

Testis nobilis illa Legio, cui & obedientia in Imperatorem, & pietas in Deum, & ob pietatem, à Deo miraculum, Fulminatrici nomen fecit.

Veteres illi nostri Francorum Reges, qui hoc Imperium condiderunt, quòd iam annos mille ducentos stetit, floruitq;, & absq; perfidia vestra floreret hodie, scilicet Christiani erant?

Reuolue & sacram Iudaici Regni historiam. Reges inuenies à cultu diuino deficientes, populum ad Deos alienos trahentes: Inuenies & Prophetas, à Deo missos, & Sacerdotes à Deo constitutos, vitia illorum seuerè accusantes, diuinas pœnas libere denunciantes: ad seditionem & rebellionem populum vocantem, nullum inuenies.

Quid Ieremias? Quærite, inquit, pacem Ciuitatis, ad quam transmigrare vos feci, & orate pro ea ad Dominum. Iubet populum Dej pro Imperio Babylonico, & ciuitate in qua captiui erant, orare: & prohibet deinde audire Prophetas & diuinos, quos Deus non miserit, id est, Sorbonistas, Monachos, Iesuitas, &c. Qui seditionem canunt, & populum incendunt. Si pro extero Rege, qui vi populum detinebat, orare populum suum Deus vult: quanto vobis magis, pro vero & legitimo Rege, qui pacem restituere Regno parat, orandum putatis.

Neq;

Neq; Paul' ⁊ post. Christianos qui Dominis Ethnicis seruiebant, liberat: sed iubet dicto audientes esse, & in honore habere Dominos, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. 1. Tim. 6.

In Regno autem Galliæ, iam à multis annis Regum constitutionibus, religionem reformatam professi, parentibus, alijsq;, quamuis Pontificijs, succedunt: nec exhæredare, ob causam religionis licet.

Et memorabile est, quòd cum quidam Iohannes Tanquerellus Theologiæ Baccalaureus in disputatione publica inter alia tenuisset, Regem aut Principem sanguinis fortè à Religione Cathol. Apostolica. Rom. discedentem, posse à Papa, Regno, aut iure suo in Regnum priuari: Senatus Parisiensis Anno 1561. die 2. Dec: pronunciauit: Dictum Tanquerellum, aut eo absente Bedellum facultatis Theologicæ in Collegio Sorbonæ, præsentib' Decano & Doctorib. facultatis Theologicæ, atq; vno ex p̃sentib' Senat', duobus, Senatorib'; & Regis procuratore generali, declaraturũ, dicto Tãquerello displicere, quòd talẽ propositionẽ tenuerit, idq; imprudenter & inconsiderate fecisse, cum cõtrarium omni modo verum sit. Preterea humilissime petiturum à Rege, vt ignoscat & veniam iniuriæ det. Simul Senatum prohibiturum, ne talia deinceps aut similia proponantur. Et duos è Doctoribus Sorbonæ, ad id deputatos, ad Regem ituros, qui gratiam & veniam Collegio humilissime petant.

Eodem die è Senatu delecti ad hanc rem fuêre, Christophorus Tuanus, præses, Carolus Dormansius, & Bartholomæus Fayus, Senatores.

Vides, lector, vt paulatim pestes illę Regnorum, spargere Venenum suum, & id mentibus hominum instillare cœperint. Postquam disputare ista publice non licuit, per emissarios suos sacrificulos & Concionatores insusurrare plebeculæ non destiterunt. Et aliquot paucis annis ante hoc bellum motum, Baccalaureus etiam quidam, Theses in Collegio Sorbonico publice proponere ausus est, inscriptas Abbati Cluniacensi, Cardinalis Lotharingici notho, quibus defendebat, licere populo Reges hæreticos Regno deijcere, pellere, interficere. Ad id, vt par erat, commoto Rege, ille ne forte captus, auctores tam scelerati dogmatis proderet, subitò interfectus est.

Scilicet hæc cum Christi, cum D. Pauli, D. Petri, doctrina conueniunt. Certe si hanc, veluti januam, aperueris seditioni, iam nullum Imperium tàm bene constitutum, nulla fides tàm sancta, nulla societas tàm arcta, quin eam, hæresis prætextus soluat.

Sed hoc quærunt isti: omnia misceri, omnia turbari volunt, vt res suas interim agant, & ambitionem exsatient. Si illis hoc semel, Reges Principesq; Christiani, dederitis, iam & in vos vestraq; inuolabunt: Iam Angliæ Regnum (& hoc tentarunt sæpius) iam Daniæ, iam

Sueciæ,

Sueciæ, iam Scotiæ: iam Electoratus, iam Principatus Imperij, iam Respublicas, iam & priuati cuiusq; facultates inuadent, & partientur inter se.

Ecce Iametium puellę ducissæ Bullionij, vir fortis, nemine (pro pudor) se commouente, obsidione mensium XVI. Lotharingus eripuit. Quo iure? Iametium opportuno ipsi loco situm, & ipsa puella Hæretica est. Quicunq; opulentum Regnū aut Prouinciam, aut facultates habuerit amplas, is continuo hæreticus erit Hispano & Lotharingis.

Ita Salusensem Marchionatum Sabaudus, ne forte in Hæreticorum potestatem veniret, homo pius & prouidus, inuasit: Quem vtinam vti benè cœperant, ita seriò castigassent, eius vicini. Sed φιλαργυρίη Σπάρτην ὀλέσει.

Hæc quod ad Hæresin, cuius prætextus sanè, apud Plebem non sanam, furialibus superstitionis stimulis actam, plurimum habet momenti.

Reliqua iura videamus. Cardinalis Borbonij causam hic prætereo: quòd doctissimorum virorum scriptis explicata, nihil difficultatis amplius habeat. Etenim & Doctorum sententijs, & exemplis innumeris, video Nepotem ex primogenito, patruo pręferri, in eo quod iure primogenituræ venit: nec ipsemet Cardinalis valde contrà iuerit, qui olim iura omnia sua, quæ Borboniæ familiæ nomine competere ipsi possent, nepoti, tum Principi Nauarræ, cesse-

cesserit. Et video seni, annorum amplius septuaginta, iam de Regno Cælorum potius, quam de Regno Francorum cogitandum. Nec is aliud est Lotharingis, quam persona, qua detestandam regnandi cupiditatem suam tegant: Namq; nondum eò impudentiæ deuenerunt, vt audeant publicè profiteri, Galliæ se Regnum sibi petere.

Mænius quid hîc quærat, non facile video: nisi forte ambitionis & sceleris Guisij fratris successorem se ferat, viuis Guisij liberis: Si quid sibi aliud, turbato cæca ambitione cerebro, fingit, id integrum ipsi relinquo. Titulum autem Vicarij Coronæ Franciæ, velim scire à quo habeat: Rege viuo, viuis tot Regij Sanguinis Principibus, inter tot Regni proceres, vnde & à quo titulus hic? nisi fortè à Parisiensi plebecula. Iam si plebi & fœci plebis licuerit, Reges, Regnorumque rectores constituere, Videdete ciues honesti, Nobiles strenui, proceres magnanimi, quid vobis & legitimè constitutis Imperijs atq; Rebus publicis futurum sit.

Pontifex Tyrannidem suam in Gallia inuiolatam vult: hæreticum, Regnum Francorũ obtinere, nõ vult. Nempe idem ei ius, in Galliam, quod in Regna, quod in Prouincias omnes, de quo supra retulimus, & multi multa dixere.

Si tibi, Sixte, hominum salus adeò curæ est, cur disseminatis & altis inter Christianos Principes, per maiores tuos, p te, dissensionibus, occupari Mahometanis Asiam, Græciã, Hungariam

am pateris? Cur tot hominum centena millia, perdita relinquis? In Turcas thesauros tuos impende, Regum, Principumque animos, militumq; ferrum exacue. Dissidia, quę inter Christianos religionis diuersitas peperit, compone placidè rationibus legitimis, si Pater es, si Pastor, Si Christianus, si Homo es.

Sed tu aliam viam ingrederis: Eadem ratio, quę te in Galliam concitat, eadem tę in Germaniam, & Illustrissimos S.R. Imperij Electores atque Principes, in Daniam aliasq; Prouincias excitabit: nisi Deus, quod spero, consilia tua, potenti brachio suo, & bonorum Principum fœdere, fregerit.

Hispano ius in Galliam idem, quod Pellæo iuueni. Et insignibus suis (arma vulgo, vocant) orbem addidit, quem terræ mariaque variant: ex eo equus anterioribus pedibus exsilit, cum hoc dicto, vnus non sufficit orbis. Neque certè sine diuina mente, Catholici nomen ei inditum, qui complecti, homulus, puluis, & argilla, terrarum vniuersitatem velit.

Sed ait, nec posse nec velle pati, vt Francorum regnum Christianissimum hęreticus teneat. Stulte, terram illam sanctã, in qua natus, alt⁹q; Christ⁹ noster, in qua ob peccata nostra ignominiosissima morte affect⁹, in qua nos à morte ęterna illi⁹ morte liberati sumus, per vim teneri à Turcis pateris: Galliã à Christiano Principe, qui Christum sequitur, amplectitur, qui pro Christo mori non recusat (pro quo tu nihil

vnquam

vnquam, nisi offulam forte calidiorem gustasti) legitima successione teneri non patieris? Eadem ratione Germanicum Imperium, Angliam, Daniam, Scotiam, Sueciam, Poloniam, Hungariam prouoces: Eadem ratione Catholicus esse velis, id est, vniuersalis orbis Terrarum Rex: Nam hic scopus tuus. Ambitio te peruersa, cæca, transuersum abripit, hominem sexagenarium, cui cras Deo reddenda ratio sit, turbati Christiani orbis, effusi innocentium bonorum, piorumque Sanguinis. Alij me vocant.

Lotharingus & Sabaudus, ius ab vxoribus suum tacitè aduocant. Nam ille, defuncti Regis sororem in matrimonio habuit, & ex ea liberos habet complures, quorum natu maxim⁹ Marchio Ponti, in spem Regni educatus dicitur. Hic, Hispani filiam, natam & ipsam sorore alia Regis defuncti, duxit Vxorem. Obscurè hæc illi: palàm defensionem Catholicæ Religionis, (quam impugnat nemo) præferunt. Eam causam Lotharingus expeditioni filij sui prætendit, quem in Galliam cum exercitu misit, vt, inquit, Principibus Catholicis adsit, qui causæ nostræ defensionem in manus sumpserunt.

In literis ad Lingonenses, datis Nancæi 10. August. & alijs ad nobiles 11. August.

Iuri isti à fœminis opponam, perpetuam Regni Gallici consuetudinem, & vsu sententijsq; ordinum confirmatam: de quo multi multa, quæ passim extant. Sed nobilis imprimis controuersia fuit, inter Philippum Valesium

tum & Eduardum Anglum, dum hic, Matrem, Regis Francorum filiam, adducit: ille ius Regni, quod neque ad fœminas transit, neque per feminas transfertur. Philippus, vt iure, ita & sententijs vicit. P. Æmilius Veronensis Historicus, postquam pompam descripsit, qua Lutetiam Rex ingressus est, subjungit, exceptũ tanquam vindicem Maiestatis Franciæ, legis Salicæ assertorem, qua vna, inquit, dignitas libertasque Francici nominis constaret: ne alienigenarum imperio, ne exterorum ditione teneri possent Franci, cæteris gentibus Reges legesque dare soliti.

Et prudenter, prudentissimus auctor Phil. Cominæus, legem illam, qua fœminæ & à fœminis descendentes Regno arcentur, summum Dei Beneficium vocat. Certe ea lege nos Maiores nostri, homines Sapientissimi à feminarum & exterorum imperio vindicarunt: quorum illud, præter naturam: hoc plerumque impotens & sæuum. Nos viderimus, ne stulticia nostra, non in exterorum tantum, sed in hostium etiam nostrorum seruitutem deueniamus.

Hist. Lud. XI. caput. 118.

Animose olim Magnulphus Episcopus, cum nescio quis, origine sua altè repetita (quod & nostri hodie faciunt, qui Carolum M. atauum iactant) Guntramno, & Childeberto Regibus molestiam faceret: cumque turbulenti quidam, inter eos Desiderius, fouerent, Scimus, inquit, Regem esse Guntramnum, ac nepotem eius:

Greg. Tur. lib. 7. cap. 37.

eius: hunc autem nescimus vnde sit. Estote ergo parati, & si voluerit Desiderius Dux, hanc calamitatem inducere super nos, simili, vt Sigulfus sorte depereat, sitq; omnibus exemplũ, NE QVIS EXTRANEORVM FRANCORVM AVDEAT REGNVM VIOLARE.

Scimus ac nouimus Principes nostros: illos autem Alpibus, aut Arduenna Sylua erutos ignoremus, nequid nobis maioris mali inferant.

Sed nec eò impudentiæ deuenerunt, vt palam ius illud suum ingerant: obmurmurant ista & animos plebis tentant. Interim vi agunt Religionis prætextu. Obsecro vos, quid in Gallia Religionis Catholicæ defensore est op⁹? An non cuique eam sequi atq; amplecti liberum? An quenquam Rex Christianissimus ad religionem suam cogit? an coegit?

Constat, antequam ad hoc Regnum à Deo legibusque vocaretur, cum & in familia sua, & in Prouincijs quas summo iure tenet, regno Nauarræ atq; Bearnia, non tolerasse modò Pontificios, sed etiam authoritate sua defendisse. Et ex quo Regni Francorum successionem cepit, nonne Principes Regij Sanguinis, nonne tot Nobiles, tot milites, tot Ciues Catholici, cum eo & sub eo liberè viuunt libertatis suæ certi? Nãmq; libertatem eis Rex ipse promisit: Rex, cui ludere fide sua, mos non est.

An tibi nunc, Lotharinge, ista quam prætendis, iusta videtur causa, Regnum Gallicum inua-

iuuadendi? Et ea tibi fuit Iametium, Bullonea Virginis oppidum, arcemque obsidendi, oppugnandi, capiundi causa? Eadem Comitis Montis Pelicardi prouinciam, inuadendi, atque deuastandi? Eadem tibi causa erit, Heluetiam, Alsatiamq; petendi: namq; & hæc loca, vt tu vis hæretica sunt, & tibi commoda: & si alas suas Ambitio tua extendit, eadem ratione Angliam, Daniam, Sueciam, Scotiam, Poloniæ atq; Hungariæ magnam partē Transyluaniam, imo Orientem totum, Africam atq; Asiam, & illos toto orbe remotos populos petas.

Sed nullum tibi ius tantum in istos omnes, quantum in Germaniam. Imperij Princeps, saltem cum res tuæ ita ferunt, haberi vis: In regno Francorum neque dignitatem neque locum obtines. Quid igitur tibi cum Gallia rei est? Quin Germaniam tuam purgas, in cuius maxima parte, iacet illa Religio tua, quam Catholicam dicis?

Sed Regnum hoc putas, tuorum perfidiâ, Hispanicis atq; Pontificijs artibus, expositum prædę. Falleris: Marchionem Ponti, Gallia Regem non feret. Et hoc Deus ne finerit, vt in istius monstrj humeros, tanti regni fastigium ruat.

Non adeo turbata vestris artibus res Gallica, vt Lotharingis etiam despectui esse debeat. Superest, fida nobilitas, toties victor exercitus, & quamuis incertis rebus, amici certi: & si hi non sint, superest vltor scelerum, & suorum

custos DEVS. Idem numen, eadem fides, quæ Henricum III. Regem Nauarræ, aduersus insidias vestras seruauit, seruabit & hodiè Henricũ IIII. Francorum Regem. Christus Christianissimum Regem non destituet: contra quem, si pugnare pergitis, videbunt iusti, iusta Dei iudicia, & lætabuntur. Hîc ego vos, Principes, S.Roman. Imperij Principes appello: Pacem Religionis in Imperio prudentissimo consilio constituistis: Consilum vestrum, vestigiaque Rex Christianissimus sequitur. Et hoc per, Lotharingiæ ducem, Imperij vestri membrum, Regi in regno suo non licebit? Hoc, si improbare statuta Imperij atque condemnare aperte non est, quid sit bona consilia corrumpere, nescio.

Sed vos, Reges Principesq; castigate, quæso, nouum hunc Religionis Romanæ defensorem: Atq; ite obuiam & prætorquete iniuriæ collum, antequam ad vos perueniat. Nox ruit: & vos, alij consultando, alij aliud agendo ducitis tempus: Interim illi armis in Regna ruunt.

Te Deus optime Maxime, qui Francorum Regnum, annos amplius mille ducentos seruasti, auxisti: Te Christe cuius Sanctum nomen profitemur, cuius puram doctrinam sequimur, precor, venerorque vt cum hoc Regno Regem quem nobis dedisti, vti fecisti hactenus, tuearis & protegas.

Tua

Tua est, DOMINE, magnificentia, potentia, & gloria, atq; Victoria, & tibi laus. Cuncta enim, quae in coelo sunt, & in terra, tua sunt: tuum DOMINE Regnum, & tu es super omnes Principes. Tua diuitiae, & tua est gloria: tu dominaris omnium, In manu tua virtus & potētia. In manu tua virtus & magnitudo & imperium omnium. Nunc igitur DOMINE, confitemur tibi & laudamus nomen tuum inclytum, in Secula Seculorum AMEN.

FINIS.







